

ЛЕМКІВЩИНА LEMKIVSCHYNA 1981

Ч.1

diasporiana.org.ua

НАША ЦІЛЬ: ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ
У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ.

OUR MOTTO: THE UNITY OF UKRAINIAN ETHNOGRAPHIC TERRITORY
IN FREE UKRAINIAN STATE

ЛЕМКІВЩИНА
КВАРТАЛЬНИК

РІК 3 ЧИСЛО 1 (8) ВЕСНА 1981

видає

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

з рамени:

СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ
ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ
І ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ КАНАДИ

ВИДАВНИЧА КОМІСІЯ:

Мирон Мицьо	—	Голова
Микола Грицьков'ян	—	Заступник Голови
Юліан Котляр	—	Адміністратор
Дмитро Барна	—	Фінанс. Референт

адреса

"Lemkivschyna"
P. O. Box 651 Cooper Station
New York, N. Y. 10276 USA

Річна передплата 8.00 ам. дол. Ціна числа 2.00
(або рівновартість в чужій валюті)

ЧИ ВИ ЗЛОЖИЛИ ВЖЕ СВОЮ ПОЖЕРТВУ НА
"ФУНДАЦІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ"?
ЯКЩО НІ, ТО ЗРОБІТЬ ЦЕ СЬОГОДНІ! ЧЕКИ І
МОНІ ОРДЕРИ ВИПISУЙТЕ:
"THE LEMKO RESEARCH FOUNDATION"
і шліть на адресу:

The Lemko Research Foundation
P. O. Box 651 Cooper Station
New York, N. Y. 10276 USA

Printed in U.S.A.
by Computoprint Corporation
335 Clifton Ave, Clifton, N.J. 07011

ЗМІСТ

Б. І. Антонич: Шевченко	1
О. Питляр: Чого потрібна нам "Лемківщина"?	1
Б. І. Антонич: Зелена євангелія	2
В. Мороз: Зелене дерево Антонича	3
Г. Лемко: Концтабір у Яворжні	6
М. Горбаль: Сльози сестер	7
К. Мицьо: Роковини великої трагедії	9
В. Ольгович: Незаписані записки	11
П. Мусянка: Заквітнеш команичко	12
Хроніка Лемківщини й Посяння	13
М. Остромира: Лемківщина в огні	13
о. П. Ковальчик: Великодні дзвони	17
Орп: Ой верше мій, верше	17
І. Богун: З мандрівки по Західній Лемківщині	18
Це було село — Беньова	21
З життя організації	23
Н. Чепіга: Як мыслиш, на вшитко найдеш раду	25
Список пожертв на пресфонд "Лемківщини"	26
Замість квітів	27
Англомовний зміст числа	28
Наша обкладинка: Українська шкільна дівтора в Щеціні на Помор'ї — в народньому танку	

To our English speaking friends:

We have included on page 28 a brief English summary of all
the articles in this No. of "Lemkivshchyna".

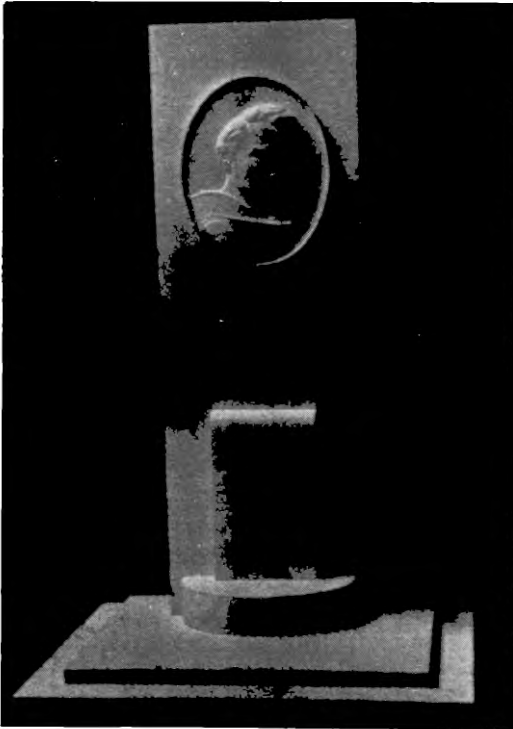

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Головний редактор — Орест Питляр

Члени: д-р Іван Гвозда
Катерина Мицьо
Меланія Чайківська-Куделя
Михайло Черешньовський

Редакція застерігає собі право виправляти мову, скоро-
чувати та корегувати статті. Передрук матеріалів з
"Лемківщини" дозволяється при умові подання повної
назви журналу. Прислані матеріали Редакція не повертає

ШЕВЧЕНКО

Не пишний монумент із мармуру Ти залишив по собі,
коли туди відходив, звідкіля немає вороття.
За бронзу й мідь тривкіше слово — і як завжди сонце сходить
і не цвітуть свічок лілеї молитвами забуття.
Не тихне сторож вишні — соловейко в місяця пожарах,
Дівчата не вмовкають, і зазулиним весінним чарам
все піддане. Земля і на землі закон зростання й крові.
Змінливість вічна і трива незмінність прав і справ.
Країна, що над нею місяць грає, як і грав,
волошково, пшенично, черешнево, вільхово, вербово.

Не тихне клик чайний над лиманами, що в них заснули
вітри завмерлих бур, немов стяги потоплених човнів,
де сплять сповиті у китайку дні минулі
і море морщить хвилі, наче людські чола наглий гнів.

Це Ти сто літ показував мету: і шлях стовпом вогнистим,
ми вирости у спадщині Твоїй, як в сьайві сонця листя,
у куряві воєн, у мряці буднів час Тебе не зрушив.
Твоє наймення мов молитву кладемо в життя
печать Твоїх палючих слів, що пропекла до дна нам душі.

Михайло Чернишевський. Проект пам'ятника
Тарасові Шевченкові в Елмайрі (Н. Й.)

ЧОГО ПОТРІБНА НАМ "ЛЕМКІВЩИНА"?

Хтось міг би сказати, що видавничі й організаційні проблеми лемківського руху не є якимись особливими справами, бо ж рух той є лиш одним із багатьох українських "регіональних" рухів, яких завданням є утримувати культурні й історичні традиції тієї чи іншої частини української землі. Але ж насправді це не зовсім так.

Лемківщина займає серед усіх наших регіональних рухів окреме місце з причин які кожному очевидні. Насамперед тому, що лемківське плем'я через своє вікове відокремлення, чужинецьке оточення, зовсім окремий діалект, архаїчні обичаєві й культурні форми, має, без ніякого сумніву, найвиразнішу ідентичність з усіх українських племен. А далі тому, що лемки — як ніяке інше українське плем'я — нині загрожені фізичним і духовим геноцидом. І тому, що вони мають потужну, хоч національно необ'єднану й частково неосвідомлену еміграцію, яка, мов ті ірландці XIX-го віку, навіть

переважає числом усе те населення, яке залишилося чи то на лемківській землі чи на засланні в Польщі. І врешті тому, що нині лемки, мабуть єдині в нас, мають постійний доплив нової еміграції з рідної землі, з її особливою ідейною насагою.

Отже можна сказати, що лемківський рух, хоч і подібний до інших українських регіональних рухів, то все таки і проблемами і можливостями і дотеперішніми осягами набагато перевищує оті інші рухи.

Отак і з видавничою проблемою. Вона є одним із головних завдань усіх регіональних рухів — але ж усі східньо-галицькі регіональні з'єднання розв'язують її майже виключно в історичному аспекті, цебто з погляду минулого. Видавання їхніх "регіональних збірників" — як Буцацького, Чортківського чи Зборівського — заповнених історичними матеріалами й особистими споминами, задовольняє видавничі амбіції наших земляків із Східньої Галичини. Подібні книжкові видання появились і в лемків — у формі

невеликих, але вартісних книжечок покійного редактора Юліяна Тарновича-Бескида, чи недавно виданої монументальної книги "Дерев'яна архітектура українських Карпат". Але ж усі ці видання ніяк не заспокоюють особливих потреб лемківського племені, які є не лиш історичними, але й сучасними й вимагають сучасно зорієнтованого, періодичного видання.

Періодик — це може бути або газета, або журнал. Спроба з газетою "Лемківські Вісті" вийшла невдалою, бо ж газета, це злободенна, щоденна, проминальна інформація і заповнити її цікаво й суцільно самою лиш лемківською тематикою майже неможливо. Періодичне наукове лемківське видання "Аннали" — хоч незвичайно цікаве й вартісне, проте доступне здебільша лиш для наукової й інтелектуальної еліти.

Тому треба вважати дуже щасливим задумом той, який зродився два чи три роки тому — замість газети видавати популярний журнал. Бо журнал — однаково двомісячник чи місячник, чи навіть, як у нас, кварталник — може дати якраз найбільші користі такому рухові, як лемківський світовий рух.

Завдання, які може сповняти й сповняє вже тепер наш журнал, численні й важливі:

1. Культура й історія лемківського племені. Низка популярно написаних статей і спогадів, досить коротких для того, щоб бути журнального формату. Вони без сумніву матимуть тривалу історичну й архівальну вартість для майбутніх дослідників історії й культури Лемківщини. Таку ж вартість матиме також безліч оригінальних чи репродуктивних знімків, зібраних на сторінках нашого журналу.

2. Публіцистичні й полемічні статті на лемківські теми. Наш приятель Валентин Мороз сказав колись, що ми лиш пишемо про... церкви. Це, звичайно, лиш риторична пересада. Крім його ж власної статті в останньому числі "Лемківщини", ми вмістили вже цілу низку цікавих статей цього типу, наприклад д-ра І. Гвозди, п. Катерини Мицьо, покійного д-ра М. Брика, ну й деякі редакторські також.

3. Духовий контакт з батьківщиною. Використовуючи значною мірою льокальні видання, особливо варшавське "Наше Слово", "Лемківщина" вміщує цікаві всім лемкам і не-лемкам відомості з під-польської України, про суспільне й особисте життя на рідній землі й на засланні, а також передруковує кращі зразки творчості наших поетів і прозаїків під польською займанщиною. На жаль, досі ще не наладнано подібного постійного духового контакту з лемківським населенням у Чехо-Словаччині.

4. Організаційний зв'язок на еміграції. Хроніка "З життя організації" має сповняти ролі зв'язкового поміж широко розкиданими клітинами лемківського організаційного руху в США й Канаді. Ми свідомі того, що ця хроніка ще далеко не повна, що нам

БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ

ЗЕЛЕНА ЄВАНГЕЛІЯ

Весна — неначе карусель,
на каруселі білі коні.
Гірське село в садах морель,
і місяць, мов тюльпан, червоний.

Стіл ясенівий, на столі
слов'янський дзбан, у дзбані сонце.
Ти поклоняйся лиш землі,
землі стобарвній наче сон цей!

бракує кореспондентів і дописів із деяких віддалених осередків, і тут я власне бачу завдання ООЛ і ОЛК, чи й Світової Федерації Лемків — через власні організаційні зв'язки встановити сітку кореспондентів із цілого світу.

5. Розвага. Як старий професійний журналіст я вірю, що журнал повинен бути для читачів, а не навпаки, як це в нас не раз трапляється. Ми повинні дати читачам цікавий, атрактивний, частково розваговий матеріал — і це нам здебільша вдається, і тому ми популярні серед лемківських і серед інших українських читачів. Доказ цього — захоплені листи до редакції.

6. Репрезентація. Ми мусимо собі сказати з усією скромністю: Наш журнал має дійсно гарний, репрезентативний вигляд і зміст. Він належить тепер до найкращих українських періодичних видань. Його заvidують нам інші наші 'регіональні побратими, наприклад — наші добрі сусіди, бойки. Він без сумніву присporив поваги й ваги для всього лемківського організованого руху.

Як це сталося, що невеликими людськими силами й грошовими засобами пощастило створити таке гарне видання? Майже щасливим збігом обставин зійшлися разом три чинники: ідейні видавці, цікава, захоплююча історичним трагізмом тематика — і досвідчений, професійний редакторський склад. І журнал постав, і був він незаперечним успіхом з погляду змісту і форми. Та чи буде він також видавничо-фінансовим успіхом, чи втримається довгі роки, чи проникне в чим раз ширші круги нашої все-світньої еміграції і навіть у рідний край? (Він туди проникає й вже нині, різними дорогами).

Відповідь на це питання може дати тільки велика лемківська громада на еміграції своїм розумінням і співпрацею — як читачі, передплатники й жертводавці власного лемківського органу.

О. Питляр

ЗЕЛЕНЕ ДЕРЕВО АНТОНИЧА

"Дні і ночі" — так назвав Микола Горбаль свою збірку, і під цим символом тепер будемо вже бачити його світ, складений з муки й надії.

"Дні і ночі" — це не лише поетична формула. Той, хто знає *день у тюрмі*, відчує, що хотів сказати автор. Тюремний день... Ні, не перший, а *тисяча перший*. Якраз посередині: вже їх багато за плечима, але й попереду стільки ж; так багато, що лічба дає не надію, а зневіру. Пережити день в тюрмі — це мистецтво, і велике зусилля. Дні там не йдуть самі собою, один за одним. День у тюрмі треба *створити*.

Тисяча перший день — то *орел з олив'яними крилами*, що долетів до середини моря; і треба ще летіти стільки ж — а крила з олива. Вони були з пір'я, але стільки тягару сіло на пір'я... То вже гирі, а не крила — а летіти мусиш. І найтяжче тому, хто знає, що мусить долетіти. Найлегше — здатися і впасти. Таких багато в тюрмі; лиш падають вони не в співучі голубі глибини, як Ікар, породжуючи легенду, а в бруд тюремної кримінальщини.

Микола Горбаль дуже добре знає цей світ; коли б навіть його ім'я й постать нічого не значили для нас — він був би помічений просто через свої описи тюрми й тюремного світу.

Кілометр мовчання
два кілометри мовчання
три кілометри мовчання
І все по колу
околицю в одну годину.

— ніхто так геніяльно й просто не описав прогулянку в тюремному дворі.

Не треба малювати голлівудських жажів; не треба писати про гори черепів на Колимі. То вже було. Щоб намалювати тюрму, і її тягар, досить сказати: "Кулькова ручка важка, мов лом: не можу нею відкопувати жодної приємної згадки"; або: "через дві години відімкнуть нари — можна буде прилягти". Але для цього треба мати талант Горбаль. Вісімнадцять годин у карцері, і все на ногах, бо кругом лиш мокрий цемент: нема де сісти. І так день за днем — всього п'ятнадцять... Година, коли відчиняються нари — *подія*. Важливіша, ніж олімпійські ігри. Правда, лежання теж буде недовгим, бо холод спати не дасть, але то вже потім. А зараз — "можна буде прилягти"... Ніхто не вмів показати цей світ так, як Микола Горбаль.

Стільки талантів! Знаєш це, але дивиєшся, бо не дивуватись неможливо. Стільки талантів і характерів в Україні, де, здається, нема жодних умов ні для зростання таланту, ні для формування характеру. Сам прийшов звідти недавно, і все бачив, але

Дзвіниця в селі Мисцова, Новий Санч — 1796 р.

дивуюся кожний раз: де те все береться? Але то не лиш радість, то й відповідальність: чи помітимо? Чи вистачить у нас тут, на еміграції, зору й чуйности щоб помітити все, що зійшло в Україні?

Був обшук вранці
був обшук вдень
і "личный обыск" увечері —
шукали пісень.

Так шукають *там* Горбалевих творів кагебісти. Чи й ми їх так шукаємо *тут*, одурілі й остовпілі від політикування в барах, по вуха загрузлі в смітті дріб'язків? Чи знайдемо в собі досить болю й неспокою, щоб помітити і показати світові тих людей в усій їх кришталевості й залізності?

Хто головний ворог Горбаль? Скажуть: наївне питання. Ясно хто: Москва, комунізм, російська тюрма. Так, але то ворог видимий, зверхній. Говоримо тут про ворога *духового*. На це питання є чудовою відповіддю Горбальові вірш про "виставку спокою" ("Заходьте! Сьогодні виставка його спокою"). Живучи в країні, де нема жодних зорганізованих форм лемківського життя, Горбаль

інтуїцією, дуже гострою й болючою, відчув головного ворога свого племені: *спокій*. Він не бачив Заходу (то в нього ще попереду), ні українського життя на Заході, але цей його вірш ніби спеціально написаний про декого на Заході. Бо український інтелектуальний світ в діаспорі — то і є *виставка спокою*, така дивна на тлі палаючої хати. Якби хтось чужий складав уявлення про нас після знайомства з деякими колами наших науковців, то прийшов би до висновку, що українці — то найкраще влаштована нація світу, якій уже нічого не бракує і яку вже ніщо не турбує. *Лемківська трагедія* пече і муляє на цій виставці спокою. Лемківщина — то живий біль, і тому її викинули з мапи України, щоб не турбувала й не зобов'язувала.

Лінивий завжди вигадася собі байку про те, що все гаразд і що можна не турбуватися. Але байка ця не для лемків. Лемко не вірить більше в ідилію після того, як його коріння вирвали з рідної землі і ніхто не помітив цього. "А світ не голосить. Чом світ не голосить?" — питає Микола Горбаль, у пісні про лемківські цвинтарі. Може, Горбаль, син Лемківщини, краще від інших зрозумів (і відчув) відомий сюжет з російської історії: ситуацію з бояринею Морозовою. Вона їде на заслання, очевидно довічне, на Сибір; а ті, що оплакують довкола, — то лиш босі юродиві (блазні). То символіка, дуже близька лемкові; бо чи не блазнями можна назвати тих наших інтелектуалів, які сперечаються: чи варто сушити голову над таким шматочком землі? Може, краще подарувати сусідам?

Лемківська ідилія скінчилась кошмаром, і Горбаль це знову, знову й знову повторює. "*Вмирають цвинтарі*". Чи може цвинтар умерти? В звичайному ході життя таке питання не приходить до голови. Дуже багато мусить пережити людина (разом з своєю етнічною групою), щоб витворити образ вмирання цвинтаря, на якому нікого не ховають. У Горбала все таке, як в Антонича: півень, що вискочив на пліт, "як задиміла річка туманом", "молоко в діяниці" — але фінал інший:

А як на сході все небо охопило
червоне зарево —
сусід рубав яблуню.

Знову і знову той самий мотив: "Сорока на плоті, а гостей не буде"; "Павуки, що заселяють вулик".

Лемко більше не вірить в ідилію, бо її зруйнували на очах разом з казковими церквами Никифора. Лемко більше не вірить в ідилію, і через те бачить часом більше за інших. Стоп у тюремній огорожі — це в Горбала "стоп для розп'яття Духу". І стара казка має в нього зовсім не казковий кінець. Іванушка-дурачок (персонаж з московського фольклору) відрубав тюремному начальникові "дві голови". Ясно, що начальник є втіленням казкового смока (з дванадцятьма головами), а Іванушка — герой, що втілює Добро. Але... світ не простий. Так,

Іванушка відрубав дві голови. А потім смок-начальник завербував його і зробив донощиком. Скільки довелося нам бачити в тюрмі тих іванів, що починали з рубання голів, а потім служили смокові як донощики!

Лемко втратив ідилію. На його місці може інші втратили б і *Віру*, але він не втратив.

Де ж вони
три лемківські щедрівки?
Загаялись під чужою хатою
Дайте вареник! — ждуть...
А я так довго беріг для них
ліскові горіхи.

Ліскові горіхи — то *довір'я до світу*. Несправедливого світу, що кожную лемківську ідилію закінчив кошмаром; що замість вареника кидає каменем, і простягає українські бажання лиш "по Сян", уперто забуваючи, що за Сяном — Лемківщина. Лемко Горбаль переступив через цей хаос, через небуття й невіру і прийшов знову до споконвічних джерел, проголосивши: "Чого вартий ввесь цей балаган проти тихої молитви на батьковій могилі?"

І саме тут перекидається міст між двома світами Горбала: світом Лемківщини і світом українського Спротиву. Лемківщина — це не-конформіст; то "*дисидент*" в українському загалі. "Межами тонкими як лезо" мусив іти лемківський світ, вирваний з рідної землі, і не схитнутись, не впасти в небуття. Те ж саме мусив пройти кожний в Україні, хто став проти течії. Горбаль-лемко і Горбаль-борець мусили пройти ту саму дорогу, і мотив, що визначив їх обох, був той самий: нескореність, що пройшла через усе й залишилась собою. Обидва мусили вийти за межі конформістичності:

Гора повільно зсувається
Або розчавить
або зіпхне в баговиння
... А ноги вросли в землю.

То була ситуація кожного з нас в Україні, хто не затратив сумління. Тих, хто твердо стояв на місці, мусила розчавити страшна, диявольська гора сталінського, а потім брежнєвського режиму. А ті, хто тікав, — мусили тікати в смердюче міщанське баговиння, викинувши самоповагу по дорозі.

Де був вихід? Вихід був один: *самому стати горою!*

Коб' хтось горою став
впертою
крутою
зеленою,
Мо' й приніс би голуб пальмову гілку.

Бог посилає Нації тільки тоді *гілку Надії*, коли один із синів її може стати горою. І малий гурт людей в Україні став горою, яка уже двадцять літ стоїть проти гори режиму.

А понад тим усім є ще Горбаль-поет, просто поет, талановитість якого неможливо не помітити. Не маємо права зробити з нього лиш політичну сенсацію і на цьому спинитися. Маємо також обов'язок перед ним: помітити його тонку, чуйну поезію, винести на сцену його пісні. Бо не завжди помічають таких, як він, дуже гордих, що не впадають у натуралістичність і не малюють тюремних жахів, а воліють "гордо мовчати", вибудувавши з гордості "монастир".

Антонич має нащадка. Власне, читаючи Горбала, можна привітати двох: Антонича і Калинця. Усе краще в наймолодшій українській поезії — то яблука з Калинцевого саду. Йдеться не про формальну подібність, яка є завжди лише епігонством і нічим більш. Мова йде про спосіб бачення світу, перелитий в мистецькі засоби. Тут у Горбала співзвучність з Калинцем дуже помітна. Те, що приніс в українську культуру Калинець, а за ним його генерація, до якої належить і Горбаль — то психологія сучасного українця, передана мовою поезії. Найхарактеристичніша для Горбала форма — мініатюра. Джерел її не мусимо дошукуватись довго. То — лемківські *співаньки*, такі ж короткі, різко імпресіоністичні, як і Горбалеві вірші. Часом серед них стрічаються рідкісні перлини, що можуть прикрасити найкращу антологію:

Дзень-дзень
булані
гривасті
перескочили через павин хвіст
в першу заморозь
у срібний ліс
дзень-дзень.

Твори Горбала новелістичні, і можуть читатися окремо, але при глибшому знайомстві виявляється, що всі вони разом узяті є цілістю, яка дає нові компоненти для сприймання.

Як кажемо *Горбаль* — десь там ззаду луною кожен раз відлунюється інше слово: *Антонич*. Горбаль і сам свідомий своєї спадкоємності.

"Лисніє липовий липневий липець,
липучий і лискучий в білім дзбанку" —
знов випросив в Антонича цих китиць,
для тебе, любя, з добрим ранком.

Два великі таланти по обидва боки прірви, а між ними — яма, у яку вкинули останні десятиріччя лемківської історії. Але ті, що вміли стати горою, стануть і мостом над прірвою.

Дерево життя Лемківщини, зелене дерево Антонича не всохло, бо дає парості, і феномен Горбала є на ньому найсвіжішою гілкою.

Гілкою надії.

Примітка Редакції "Лемківщини": Цей літературний нарис, написаний нашим славним борцем за свободу, мав бути вступною статтею в збірці поезій і пісень Миколи Горбала, що її готувала до друку Фундація Дослідження Лемківщини. На превеликий жаль, і з причин незалежних від нас, ця збірка творчості лемківського поета і страдника не зможе з'явитися в лемківському видавництві.

Павло Лопата. — Дорога в поле.

КОНЦТАБІР У ЯВОРЖНІ

("ПРАЦЯ УШЛЯХЕТНЮЄ ЛЮДИНУ")

Вступ: У травні 1948 року чеська комуністична влада на залізничній станції в Мушині, в Західній Лемківщині, передала полякам близько сто колишніх вояків УПА, що їх захопило в полон чеське військо під час рейду на Захід, у 1947 році. Під "охороною" вояків польського КГБ — КБВ ("Корпусу Безпеченства Вевнентшного"), серед лютих знущань, голоду й тортур, цих в'язнів-мучеників повезли спеціальним тюремним поїздом до концентраційного табору в Яворжні біля Осьвенціму. Їх усіх чекали там дальші знущання, а далі — смертна кара на польській шибениці чи довгі роки важкої тюрми.

Один із учасників того страждального шляху, автор цього, вперше друкованого, спомину, відтворив із пам'яті неповний список повішених і засуджених героїв-мучеників, майже всіх їх — колишніх в'язнів яворжнівського табору:

1. Ярослав Щегельський — "Бурлака" — кара смерти.
2. Роман Гробельський — "Бродич" — кара смерти.
3. Антін Філевич — "Бойко" — кара смерти.
4. Григорій Мазур — "Калинович" — кара смерти.
5. Микола Шостак — "Лисиця" — кара смерти.
6. Михайло Кучер — "Яр" — кара смерти.
7. Іван Пштих — кара смерти.
8. Микола Лиско — кара смерти.
9. Степан Цюра — "Лемко" — кара смерти.
10. Еміліян Дикий — кара смерти.
11. Горонь — кара смерти.
12. "Грицько" — кара смерти.
13. "Хмара" — кара смерти.
14. Вовк — "Голий" — кара смерти.
15. "Соловій" — кара смерти.
16. "Вітер" — кара смерти.
17. Орест Ярош — кара смерти.
18. Мар'ян Вуйчик — "Кукса" — кара смерти.
19. Михайло Грицько — "Дніпро" — кара смерти.
(Заввага! Останніх трьох (ч.ч. пор. 17-19) помилувано.)
20. Іван Марущак — "Верб" — досмертна тюрма.
21. Петро Мороз — досмертна тюрма.
22. Михайло Босак — досмертна тюрма.
23. Василь Гула — "Дубовий" — досмертна тюрма.
24. Юрко Раб — досмертна тюрма.
25. Еміліян Демон — "Дуна" — досмертна тюрма.
26. Михайло Федчак — "Чумак" — досмертна тюрма.
27. Антін Коцан — досмертна тюрма.
28. Степан Фешанич — "Сорока" — досмертна тюрма.
29. Володимир Боднар-Голуб — досмертна тюрма.
30. Степан Каблеш — "Гарасим" — 15 років важкої тюрми.

Сл. п. Ярослав Щегельський — "Бурлака"
сотенний командир УПА

31. Василь Куций — досмертна тюрма.
32. Славко Кметь — досмертна тюрма.
33. Михайло Вархола — досмертна тюрма.
34. Володимир Войтович — досмертна тюрма.
35. Іван Лико — "Богдан" — досмертна тюрма.
36. "Скала" — досмертна тюрма.
37. Григорій Кузьма — досмертна тюрма.
38. Теодор Явіляк — досмертна тюрма.
39. "Кудияр" — досмертна тюрма.
40. Гельмут Кравзе — кара смерти.
41. Микола Курдибан — "Чиж" — важка тюрма.
42. Степан Сивий — "Довгий" — важка тюрма.
43. Петро Торган — "Шабля" — важка тюрма.
44. Осип Филип — "Степа" — важка тюрма.
45. Осип Сенечко-Головатий — "Богдан" — важка тюрма.
46. Дмитро Голош — "Голод" — важка тюрма.
47. Іван Сорока — "Співак" — важка тюрма.
48. Володимир Андрусечко — важка тюрма.
49. Володимир Худик — важка тюрма.
50. Володимир Книш — важка тюрма.
51. Лев Книш — важка тюрма.
52. Михайло Вольний — важка тюрма.
53. Микола Терепенко — важка тюрма.
54. Осип Черник — важка тюрма.
55. Станислав Блюй — важка тюрма.
56. Михайло Янко — важка тюрма.
57. Петро Мошиц — важка тюрма.
58. Іван Мошиц — важка тюрма.
59. Михайло Грицькован — важка тюрма.
60. Михайло Стиранка — важка тюрма.
61. Дмитро Комарницький — важка тюрма.

62. Віктор Турко — важка тюрма.
63. Василь Гуда — "Павло" — важка тюрма.
64. Осип Мильчак — важка тюрма.
65. Степан Явірницький — важка тюрма.
66. Рйопка — важка тюрма.
67. Станиславський — важка тюрма.
68. Пиріг — важка тюрма.
69. Зубенко — важка тюрма.
70. Мазур — "Голуб" — важка тюрма.
71. "Михась" — важка тюрма.

(В числах 41-71: найменший присуд — 10 років важкої тюрми).

Гельмут Кравзе — був військовий лікар-німець, що пристав був до УПА, і над яким особливо люто знущалися польські карателі. "Муха" й "Філософ" — неофіційні прізвища, яких нема в повищому списку, але які згадуються в спогаді. Це звичайні вояки УПА, типічні представники в'язнів-стрільців, до краю виснажених стражданнями, але духом незламаних.

* * *

...Першим, призначеним, місцем зупинки тюремного поїзду із сотнею в'язнів — колишніх вояків УПА — була залізнична станція в Яворжні, де приміщувався колись один із підвідділів славного гітлерівського концтабору — "фабрики смерті" — Освенціму (Авшвіц). За злочини вчинені в цьому концтаборі судив потім нацистів у Нюрнберзі Міжнародний Трибунал. Але тим не менше тепер новий польський "демократичний" Уряд перебрав оту ганебну гітлерівську спадщину й на терені колишнього табору в Яворжні відкрив новий концентрак, під новою, "гуманною" назвою — "Центральні обуз праці".

І ось тепер у напрямі цього табору маршувала сотня в'язнів, полонених вояків УПА. А був тоді весняний, травневий ранок, та якийсь дивний, наче жалобний. Весняне сонце лиш хвилинами розсівало теплі проміння по землі, раз-у-раз заслонювали його пошарпані хмари, мов на краях обдерті брудні скатерті, а з них помалу, не спішачись, спадали краплі дощу. І хоч весна захоплювала красою власної зеленої шати, то ці примхи природи геть нівечили увесь той весняний чар. А може то тільки загальний настрій пригнічення притупив почуття краси в тих, що їх мов рабів гнали від польсько-чеського кордону погоничі — конвоїри з КБВ?

Маршували мовчки чвірками, вистукуючи кроками рівномірний такт по битій дорозі шосе, біля якої були лиш ізрідка розкидані якісь мешкальні будинки. Йшли важкою ходою, з одним лише бажанням — дійти врешті до призначеної мети, незалежно від того, який буде фінал їхнього походу.

Перейшли отак з кілометр від залізничної станції, а тоді конвоїр-капрал вигукнув: "Сьпеваць!" А коли маршуюча колона цього наказу не виконала, то повторив ще раз: "Колюмна — сьпеваць!". А по хвилині додав: "Засьпевайце бандеровскон!" І тоді щойно чоло колони почало повстанську пісню

МИКОЛА ГОРБАЛЬ

СЛЬОЗИ СЕСТЕР

Сльози сестер на землю не падуть —
Чисті і праведні сльози сестрині
Не кануть у Лету, не пропадуть! —
Сльози сестер — не солоні краплини.

Це лілії білі на чорнім граніті,
Ці сльози сестрині в риданнях трембіти
У чайчиних криках, що відчай квілять,
У вербах плакучих,
В чеканні болючім,
У піснях тужливих незримо бринять.

Вони у терновім вінку України,
У стогоні вітру на пустках руїни.
Ці сльози, як докір на голови тих,
Хто з рабством змирився,
Катам прислужився,
Хто віру утратив, принишк і затих.

Коли в рідний Київ прийдуть ті хвилини,
Що рідная мова на вулиці хлине,
Що з радости плачуть, а дзвони гудуть.
То сльози сестрині,
Ці сльози невинні
Тихенько у пам'ятник волі ввійдуть.

Сльози сестер на землю не падуть —
Чисті і праведні сльози сестрині
Не кануть у Лету, не пропадуть! —
Сльози сестер — не солоні краплини.

"Ми партизани, лицарі, герої"...
А коли залунали слова —
"Ми свято вірим в нашу перемогу,
що Україні волю принесем"...

то співали вже всі повним голосом, хоч у їх теперішньому положенню ці слова виглядали на трагічний парадокс. "Філософ", маршуючи з похиленою головою, бурмотів під носом: "Нам тепер співати цю пісню, це так, як сухітникові казати — 'Майбутність народу — це ми'". Бо "Філософ", як завжди відносився до всього скептично...

Але таки не довелось упістам докінчити цієї партизанської пісні, бо підпоручник, що до того часу йшов позаду колони, почав бігти до переду, вимахуючи затиснутим кулаком, та викрикуючи з піною на вустах: — "Ціша, ціша!..., ви сьакі -такі сини, я вам дам україне, кров би вас заляпала. Прендзей вас вшисткіх шляк трафі". Так викрикуючи, зрівнявся з першою чвіркою, й люто глянув на "Кудияра" який відповів йому: "Нам тепер не до співу — ми лиш виконали наказ" Підпоручник злим поглядом почастивав підвладного капрала, а далі й сам замовк.

У час, коли упісти співали повстанську пісню, переходячи біля однієї хати, кригої солом'яним

Везуть полонених повстанців на вантажному авті

дахом, що в тих околицях рідко стрічалось, в подвір'ї крутилася бабуса зодягнена в свитину зеленкуватої краски, та довгу до кісток чорну спідницю, закриту зпереду білою але вже прибрудженою запасчиною. Її обличчя було мало видне, бо з боків було закрите хусткою, невиразної сірої краски, зав'язаною під бородою.

Бабуса цікаво приглядалась маршуючій колоні, а у вікні хати появились два обличчя дітей, які з таким зацікавленням гляділи крізь шибу, що їхні притиснені до шиби носики виглядали як у карикатурних забавок — сплащені, а очі — вилуплені наївною дитячою цікавістю. Та коли упісти почали співати, бабуса немов би почула себе незручно, почала нервово втирати руки об запасчину і по хвилині зникла в сінях хати, огянувшись ще раз на колону незнаних вояків.

"Муха" обсервував бабусю весь час і якось мимоволі в його голові майнула думка, що ця басуса могла бути українською жінкою, насильно перевезеною сюди з рідної землі? Хто зна? — думав "Муха". Може, пізнавши хто є ті маршуючі співці, стиснулось тривожно їй серце в грудях, може воно боліє над незнаною долею її власного сина, що також боровся в рядах УПА. Якось на хвилину небо тоді проясніло і перестав падати дощ. Колона звернула з дороги вліво, вмаршувала на бити наверхню площі, що простягалась від шосе до старих будівель, подібних до військових магазинів. Тут конвоїри задержали колону і наказали входити на відкриті вантажні автомашини, що — як видно було — були вже заздалегідь приготовані. Згідно з наказами конвоїрів, упісти сідали на платформи автомашин так, щоб кожен обіймав попереднього товариша руками, та опоясував ногами. В цей спосіб створилася збита маса людських тіл, неспроможних, як окремо так і цілою лавою, виконати швидкий рух, щоб опинитись у стоячій поставі. Це — і ескорта з чотирьох вояків озброєних автоматичною зброєю, на борті кожної автомашини забезпечувало перед можливою втечею в'язнів.

"Муха", сидючи в середині лави, крадькома

приглядався обличчям своїх сусідів, щоб вичитати їхній душевний настрій. На обличчях тих — йому здавалося — він бачив відбитку його власного духового стану. В ту хвилину йому здавалося, що справжні герої існують лише у літературній творчості, бо тут — для героїства не було місця. Не було місця для бунту, ані для вияву власної життєвої радості й сили — їх затемнили умови цієї понурої хвилини, отак, як хмари цього зловіщого ранку затемнили погідність і красу весни. І разом із цим пригніченим настроєм у нього зродилося якесь особливе почуття приреченості — свідомого погодження з існуючим станом, рішення пройти тим шляхом, призначеним долею — до кінця, в почутті власної безсильності й безсилля подоланої нації. На щастя, ці настрої зневіри і в "Мухи" й у товаришів його тривали лиш короткий час.

Із глибокої задуми вирвало "Муху" сильне шарпнення автомашини, яка рвонула вперед і покотилась по битій наверхні дороги. Заколихались тіла сплетених в'язнів, один з яких мимоволі витягнув руки із під пахов свого попередника. Цей його рух був завважений вояками, що сиділи позаду, на борті автомашини. Один із них підвів цівку автомата із колін, так крикнув: "Не рушай сен, бо стрелям"! Автомашини сунулись уперед, підскакуючи на вибоїстій дорозі, дриготіла платформа, потрясаючи безвладними тілами в'язнів, дивно приємно шелестіли краплини дощу, вдаряючи в брезент автомашини. Повз них прокочувалася нецікава рівнинна околиця, зелені поля, переривані рідкими будівлями, монотонні телефонічні стовпи, деколи — скулена від дощу самотня постать мандрівника. Та в'язні ледве завважували весь той понурий краєвид, вони були зайняті власними думками, а найбільше їм марилось одне — нарешті доїхати до призначеної мети — а там — хоч з'їсти щось. Бо ж увесь час транспорту з Мушини сюди їх годували тільки лайкою й бійкою, а хоч "Муці" пощастило проміняти словацьку білизну за шматок сухого хліба, то й він люто терпів від голоду, муку, що її ніяк не збагне ніяка сита людина.

РОКОВИНИ ВЕЛИКОЇ ТРАГЕДІЇ

Продовження

Запитаймо себе чому властиво виселили лемків?

1. Чи тому що москалі і поляки так журилися нашою долею під Польщею і вони боялися щоби нам не сталася кривда?

2. Чи тому, що післявоєнна Польща, після втрати мільйонів населення і відзискання понімецьких земель, була країною перенаселеною і для нас не було місця?

3. Чи тому що на Лемківщині були якісь великі промислові осередки і найбільш урожайна земля і вони хотіли поселити там поляків?

4. Чи тому, що в 1944-45 рр. на Лемківщині діяла УПА, коли в нас про неї ще майже ніхто не чув?

5. Чи може тому що ми були бандити чи злодії з якими польська влада мала проблему?

Ні! Ні одно з тих питань до нас ніяк не відносилось! Ось послухаймо що пише про лемків польський дослідник Анджей Квелецькі (переложено на українську мову):

"Лемки мали виразне почуття відмінності від поляків. Лемки ніде не піддавалися асиміляції ані не хотіли вступитись з власної землі. Не зважаючи на фізичні контакти в гмінах, на ярмарках і відпустках, між ними й поляками була повна товариська ізоляція. Мішані подружжя були майже неznані. На протязі століть границя між польським і українським населенням не міналася. Була неписана стабілізація".

Коли ми візьмемо до уваги цю цитату з польського автора і нагадаємо короткий нарис розвитку національної свідомості Лемківщини, який ми зробили в нашій статті, то ми знайдемо ясну відповідь на наше питання: чому?

Нас виселили тільки тому, бо ми були свідомою частиною українського народу. Ми на протязі століть стояли на сторожі західних українських земель. Ми зберегли на них українську віру, мову, традицію й культуру, і все інше те, що свідчило про українськість тих земель. Нас ніхто не міг купити принадливими працями, ані заманити товариськими зносинами! Нас не можна було засимілювати!

Знали це прекрасно представники Польського Уряду Визволення Народного. Знали вони також, що українські землі Закерзоння ніколи не зроблять польськими, так довго, як довго на них буде жити українська людність свідомо своєї національної приналежності.

Задовольняючи своїх польських партнерів, самовладний Сталін реалізував також і свою мрію — він дістане весь український народ під свій жорстокий кулак і під безпосередню контролю його кровожадного НКВД.

Цей, здавалося б добре продуманий, плян добровільного переселення українців із Закерзоння на практиці показався неможливим до зреалізування. Тільки одиниці дали себе заманити на добровільний виїзд до советського "раю".

З дня на день посилювалася пропаганда висланників буцім то українського уряду в переселенчих комісіях, з дня на день зростав терор польського війська, міліції і банд. Вони з щораз більшою ненавистю й жорстокістю грабували і мордували безборонних людей. Серед населення запанував жах і непевність, ніхто не знав, чи доживе до слідуючого дня.

І тоді, коли здавалося, цілий світ забув про нас, чи радше байдуже приглядався до нашої трагедії, серед населення почали кружляти вісті про появу української партизанки, котрих попросту називали "бандерівцями". Ці вістки передавалися з уст до уст, з села до села, вони додавали людям відваги і надії.

Коли в селах появилися перші боївки УПА, стероризоване москалями і поляками населення приймало їх гостинно з великою радістю. Це, як співається в пісні, довго очікуваний золотoverхий Київ і гордий Львів, прийшли до карпатських лісів.

В скорому часу УПА на Лемківщині зросла до поважної бойової сили. Наша молодь вступала в партизанські ряди, щоб із зброєю в руках захищати від здичавілого ворога свої сім'ї і рідні оселі.

Приступлено до організації самооборони по селах, до ліквідації тих станиць польської міліції і війська, котрі найбільше знущалися над цивільним населенням.

Однак польські і московські вандали не думали резигнувати з свого пляну — переселення всіх українців до большевицького царства. Вони придумували щораз нові методи терору, кульмінаційним пунктом якого була перша половина 1946 р.

Тоді великі з'єднання польського війська в силі батальйону а то й полку, переводили по цілім Закерсонню т. зв. "акції пшеців бандеровцуф".

Я дозволю собі бодай частково відтворити перебіг такої акції. Звичайно, польські військові з'єднання виходили з своїх пунктів стаціонування над ранком. Вони обережно обминали місця, де могли стрінити українські партизанські відділи і ішли в напрямі їм тільки знаного села. Одна частина війська окружала село з усіх боків, а друга вдиралася в нутро села і переводила там звірську масакру.

Це було пекло на землі — горіли хати і господарські забудовання, а в них доробок цілого життя, іржали перелякані коні, ревіла худоба, мов збожеволіле літало домашнє птаство, і все це

ЛЕМКІВСЬКИЙ ОРГАНІЗОВАНИЙ РУХ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

щиро вітає вірного сина Лемківської Землі

О. ШАМБЕЛЯНА СТЕПАНА СУЛИКА

*з Його номінацією на пост митрополита Української Помісної
Католицької Церкви в Америці*

Бажаємо Номінатові Божого Благословенства в Його провідній і відповідальній
праці для добра нашої Церкви і Українського Народу, бажаємо міцного здоров'я, свіжих
сил і многих літ!

За

Світову Федерацію Лемків

Організацію Оборони Лемківщини

Об'єднання Лемків Канади

Фундацію Дослідження Лемківщини

Український Лемківський Музей

— проф. д-р Іван Гвозда

— Микола Грицьков'ян

— інж. Максиміліян Маслєй

— Мирон Мицьо

— мгр. Микола Дупляк

змішувалося з страшним зойком і лементом матерей і проникливим плачем перестрашених дітей. Між тим усім бігали здичавілі напасники і стріляли, проколювали багнетами, або просто різали ножами всіх, хто тільки попадав в їхні руки, кидаючи ще живих у вогонь. Вони при тім викрикували — "заберайце сен на свойон Українен, бо вас тут вшисткіх виржнѣми". Здавалося, що зойки нещасних жертв, пекельний вогонь горіючих хат і страшенний запах догоряючих тіл, немов ще більше розбуджував їх диявольські інстинкти. Коли після такої акції вони поверталися до своїх баз, тоді польська преса широко гомоніла про "вельке звиценство польського войска над бандеровцями", вихваляючи при тім героїство польського війська. Подібних акцій на цілому Закерзонню було дуже багато. Кожне село мало свої жертви, однак найбільші масакри були в тих селах, котрі перші впали офірами новітніх монголів.

До тих сіл між іншими належать: Пискоровичі — де в жорстокий, варварський спосіб замордовано 2000 осіб, Павлокома — 300 осіб, Малковичі — 250 осіб, Люблинець — 200 осіб, Березка — 182 особи і Завадка Морохівська — де в живих залишилась тільки горстка людей.

В обличчі майже неминучої смерті населення посилювало самооборону. День і ніч стояли стійки, що стежили за рухами ворожого війська, в разі небезпеки підносили алярм, тоді все населення скривалось в лісі, куди поляки не відважувалися йти.

Відділи УПА зводили безконечні бої в обороні населення, головні зусилля було скеровано на ліквідацію польських випадових баз і знищення тих відділів, котрі найбільше вславилися в масакрах українського цивільного населення. Щоби припинити варварство поляків, відділи УПА змушені були перевести кілька відплатних акцій в польських селах, повідомляючи заздалегідь населення про намір знищення села. Щойно після того поляки змінили дещо тактику, здавалося стали більше гуманними, але скоро виявилось що то був лише тактичний маневр.

Вже 1-го травня 1946 р. розпочалася II-га фаза виселенчої акції, котра на Лемківщині тривала до 15-го червня. Великі військові відділи оточували села, силою викидали людей з хат і під конвоем гнали всіх до переселенчих пунктів. Там за колючими дротами змушували їх підписувати документи про добровільний виїзд до комуністичного раю.

Щоби запобігти повному виселенню, УПА повела широку акцію в усіх напрямках. З одного боку, стрільці дораджували населенню способи як перетримати час виселення, з другого боку вони вдарили по ворожій комунікаційній системі — висадили в повітря десятки мостів, залізничних рейок, та телефонічних ліній, зводили криваві бої з тими частинами польських військ, котрі переводили евакуацію. У висліді тих протиакцій вдалося зберегти від виселення приблизно 40% всього населення.

15-го червня 1946 р. польський уряд проголосив, що акцію репатріації українців Закерзоння закінчено, решту населення, яка залишилася, визнано польською. Згодом умовини життя змінилися дещо на краще, населення почало повертати до нормального життя. Та не надовго. На початку 1947 р. у Варшаві підписано польсько-чесько-московський договір про спільні військові дії проти УПА.

Цю акцію, яку окреслено криптонімом "Вісла", в скороченню "Акція В", пов'язано з III-ю і останньою фазою примусового виселення всіх українців Закерзоння.

Польський уряд кинув цілу армію, яка розтабовувалася по наших селах і містечках. Вона мала до своєї диспозиції артилерію, танки, літаки та панцерні вози. Нею керували маршал Польщі — Роль Жимерський, Радкевіч та большевицький генерал Моссор. 28-го квітня 1947 р. пролунав, немов грім з ясного неба, страшний вирок — все населення Лемківщини одержало наказ, протягом двох годин опустити свої хати.

НЕЗАПИСАНІ ЗАПИСКИ

Закінчення

Пам'яті Никифора Дровняка з Криниці присвячую

СКРИНЯ

Осіню 1947 року

Коли лемки виїжджали з нашої Криниці, починалася вже осінь, а була не найгарніша того року. Небо «здувалося» частенько над горами й долинами та й «ситив» дрібний дощик, начебто вся гориста країна обливалася слізьми з жалю за своїми мешканцями.

На криницькій залізничній станції панував великий гармидер: ревли корови, бекали вівці, плакали діти, викрикували, метушилися люди, навантажуючи до вагонів все своє майно. На мене ніхто не звертав уваги. І ось прийшла хвилина виїзду. Тоді щойно помітили свого «бортака», Никифора. Оточили громадою, доторкалися до мене, стискали руки цілували... Бо я був також частиною Криниці, Поворозника і всього того, що вони залишали. В очах у деяких я доглянув заздрість, в деяких велику чупість... Вагони рушали і поволі немов відпливали... Я стояв на пероні поки не зникла з очей чорна, рухлива цяпка і сива смужка диму. Почувся раптом невимовно слабким, ні до чого непридатним... Бо ж лишився тут сам-саміський. Майже не відчував у ту хвилину розкоші з того факту, що таки міг зостатися. Полагодили це пані Елла і пан Андрій Банахи, поляки, дуже добрі і значущі люди, з якими я літом познайомився. Перед своїм від'їздом до Кракова довго пояснювали мені вони всю річ і запевняли, що я, Никифор Криницький, маляр-артист, маю залишитися в Криниці і що ніхто мене звідсіля не рушить. Отже після того, як провів моїх криничан, вернувся я до опустілого села.

В хаті, де я останнім часом найчастіше перебував, не було тепер живої душі. В кутку біля дверей стояла тільки СКРИНЯ. Моя власна. Зелена в червоні квіти. Була в мене здавна, навіть не пам'ятаю, з якого часу. Привітався тепер я з нею, як брат з сестрою, як мати з дитиною, як газда з газдинею... В скрині під замком — колодкою був згромаджений цілий мій маєток: «святковий» одяг, пензлі і сорочки, фарби, газетні вирізки (також газета, в якій написано було про мене) потрібні для мого діла текстурки, вже готові до продажу, оправлені картинки і такі, що свого докінчення чекали. Десятки їх, моїх малюночків, таких дорогих сердцю, як криницький потік і як ті наші красні гори.

«Скриньо, скриньо, коли ты зо мною, то може

якось ищы буде?» — Так я думав. Але вийшло інакше.

Незабаром приїхав до Криниці якийсь молодий урядник і він наказав мені виїхати. Зрозуміло, не міг я розлучитися зі скринею. Поїхала зі мною. Коли я доїхав до місця призначення, значить, до великого міста, що над морем — Щеціна, виявилось, що моєї скрині у вагоні... «неє». Щецла! Невідомо, чи пропала по дорозі, чи ще таки в Криниці.

Гей, скринє, скринє, близька сердцю, власна!

Зелена, в червоненькі квіти...

Берегла маєтку мого, як вірна собака, а... себе не вберегла.

Я час лічу тепер від дня, коли тебе не стало.

Порожнє місце по тобі в моїм сердці, мила.

Не сплю ночами. І не можу малювати.

Бо розбрелись мої малюночки по світу.

Чужі руки до них доторкаються... І до тебе, скринє.

На думку цю дрижу з досади і розпуки.

Де ж ти подіваєшся?

У тобі було моє серце, ти його цупко прищипнула.

О, відізвися, незабутня! Утечи з неволі!

Стань ніччю під вікном, забряжчи колодкою,

Я вигляну з вікна і вийду, щоб тебе забрати...

Вернися, скринє, бо без тебе я усохла деревина...

Нічого без малюночків моїх не значу.

Вернися, скринє дорога...

Вернися, скринє...

МОРЕ

Провесінь, 1948 року

Не буду тебе малювати, море. Хоч ти таке велике, набагато більше, ніж будьяка калабана, ніж криницький потік, ніж Попрад.

Не буду тебе малювати, хоч ти й могутнє. Набагато могутніше від усього, що я знаю. Від розкотистого грому, від розбурханих навесні гірських струмочків, від роз'юшеного злостью газдівського бика.

Не буду тебе малювати, хоч ти й гарне, прикрашене іноді цілою палітрою барв.

Ось, наприклад, вчора, коли стояв я над твоїм берегом... Нагло розступилося небо, і на твої темно-сині, вкриті пінистими шапками хвилі бризнув каскад зеленкуватого проміння. Зелень замінилась блідою жовтістю, а відтак — золотом. Було напрочуд

Никифор: Мистця вітають у лемківській хаті

гарно. Коли б такі кольори там, у моїх горах, я б негайно взяв їх на папір. А вчора навіть рука не задрижала, не відчула жодного наказу.

Не буду тебе малювати, море. Не дістанеш ти від мене малюнка-портрета. Навіть, коли б у тобі не одне, а тисяча сонць приглядалося і тисяча місяців брало в обійми твоє велике і рухливе тіло.

Боюся, що всохне моя рука. Всохне від дармування. Бо дуже мало малюю. І не так, як треба.

Там... де смереки підпирають молоде весняне небо, де, обмитий снігом і дощами, піднімається вгору верх Яворини, там рука знала б, що має робити.

Там і тільки там, міг би стати ще собою, мовби ще раз народитись із черева тієї рідної землі.

Там міг би бути знов Никифором — шаленим служкою-слугою цього діла, до якого неодмінно я сотворений.

І може покажуться мені ще Фан-та-стичні міста, небуденні воскресіння серед гір, казкові заходи сонця і такі інші, небачені іншими людьми чудеса і дива?

І присниться серцю ще раз сон п'янливий, сон про славу...

І побачу може ще колись... Романа Турина?!.. Коли на примурку під «Сопліцовом» малюватиму в похмурний день якусь річ прекрасно — фантастичну, він стане коло мене, доторкнеться до мого плеча?!

Бо там і тільки там, може статися — УСЕ!! В країні тій благословенній, єдиній в світі, де давним-давно родила мене мати.

Дарма, що не почую тепер у Криниці лемківського слова і стану ще більше, насправді глухим. (Щоб як слід розуміти Еллу, Андрія та ще й часом щось до них «повісти», буду таки мусити підучитися їх мови).

Дарма, що не застану там Дровняків,

Криницьких, Ціхонів, Дзюрбелів, Гриників, Міляничів...

Залишаються ГОРИ. Вони — вічні.

Залишаються хижі, «сипанці», каплички. І церква, до якої мати за руку водила.

Залишаються ще й ті, що сплять на пагорбах за церквою — газди і газдині, матері матерів і батьки батьків. У рядах могил спатимуть надалі до кінця віку, поки Господь земличку всю не переоре.

Піду селом і зближусь до потоку. Сяду над водою, встромлю ноги, втомлені дорогою, у його холодну свіжість. Вросту в берег, як ця золота, болотяна квітка, або, як — незабудька. Візьму голову в обидві руки... Відпочину, відпочину...

Потім помандрую на горб, що за церквою, і стану в хвіртці старого цвинтаря. Пора буде світанкова, а може — вечірня. Стану й пробелькочу так голосно, аж упаде з кущів роса і задрижать на деревах листки. Так голосно як зможу. Не послухається може собачий язик і не вийде з рота ні одне виразне слівце, проте ті, що сплять, зрозуміють. І почує мати, похитає головою, коли я запльований викричу із себе:

— Ма-мо!.. Южем вернув! Ма-а-мо!! Я зас ту!

Кінець

Петро Муриянка

ЗАКВИТНЕСЬ КОМАНИЧКО

2-го жовтня, року Господнього 1980-го
вродив ся Ігор — сын мій.

(з домашньої літописи)

Травичко — команичко
една з мільйонів
што єм тя взрів
на луці ошадженій
смуток осени

Травичко — стеблечко мое
Проминут роки
я посивію
а ты зазеленієш

Травичко — команичко
присягний мі
Кед гмру
а Ігор князьом виросте
мій

Поперед меча деревлянска
квитла будеш вічно
Лемковином
Команичко

ХРОНІКА ЛЕМКІВЩИНИ Й ПОСЯННЯ

ВИРІЗКИ Й ОБРАЗКИ — ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЖУРНАЛОМ У ВАРШАВІ — "НАШЕ СЛОВО"

I. НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ

У ЯСЛІ РАДИТЬ ЛЕМКІВСЬКИЙ АКТИВ

... Хоч як обмежена вільна діяльність і вільне слово єдиного дозволеного українського товариства в Людовій Польщі — УСКТ — то все таки й там пробиваються деякі критичні голоси відносно положення української меншости в Польщі. Це діється особливо тоді, коли наради ведуться — на лемківській землі.

Місцем чергової наради активу Товариства, третьої з дотепер організованих було місто Ясло, що в Кроснянському воевідстві. В нараді взяли участь діячі уескатівських ланок, у першу чергу члени правління гуртків Новосандецького й Кроснянського воевідств. Як і на попередніх нарадах, так і на ясельській, обговорені були в основному справи організаційно-фінансового характеру. Проведену в Яслі 26 жовтня ц. р. нараду вів член Президії ГПУСКТ, інструктор Головного правління Товариства Євген Могила, а інформацію на ній виголосив секретар Головної ревізійної комісії УСКТ, автор цих рядків. Згаданій нараді прислуховувався представник суспільно-адміністративного відділу Воевідського управління в Кросні Я. Возняцький.

...Промовці критично оцінили рішення влад у справі зміни назв ряду сіл у південно-східних воевідствах країни, в тому на Кроснянщині та Перемищині. Подали вони й ряд конкретних прикладів, які свідчать про недбалу охорону пам'яток матеріальної культури українського населення Польщі.

I. Зінич

ЯК ЩОРОКУ — МОЛОДЬ МАНДРУЄ ПО БАТЬКІВЩИНІ...

Назавжди залишаються у нашій пам'яті дні, пережиті на шляху цьогорічної серпневої мандрівки по Бескидах. Ще сьогодні здається, що ми між високими горами: а коли, буває, задрімаєш, у сні ввижається краса гірських полонин, відлунням звучать спогади лемків про давнє минуле, про улюблену їх ріку Сян.

Насамперед був «експрес», пізніше — Мокре, Команча. В Мокрому ділилися на дві групи. Подаємось до Репеді, тут ночуємо, а звідси вузькоколіійною залізницею переїжджаємо чудовий шлях, на якому прощаємось з виділеною у Мокрому першою групою. Наша мета — доїхати до Тісни.

МАРІЯ ОСТРОМИРА

ЛЕМКІВЩИНА В ОГНІ

Продовження

... Спасибі вам, Ганусю, що так дбаєте про мене, — сказав, поснідавши.

— До речі — не дуже то ви й вартий, щоб дбати про вас. Я ж казала вже вам, що моє ім'я Тетяна, а ви вперто звете мене Ганусею.

— Це ж ваше правдиве ім'я. Так вас ваші рідні звали. Чи ви, може, не бажаєте собі, щоб вас так звати? Чого я хотів би, якби ви звали мене так, як моя мати мене звала.

— Я ж дотепер не знаю ні вашого правдивого ймення, ні вашого псевда.

— А, правда! Я й не подумав про це. Моє ім'я — Василь. Мама «Васильком» кликала мене. А моє псевдо — Бір.

— То ви командир Бір? Той, що зі своєю сотнею в Бескиді рейдував?

— Той же сам! Чому ж ви такі здивовані?

Тетяна зашарілась, а по хвилині сказала:

— Бо то, знаєте, розказують собі повстанці всякі історії про командира Бора. Чого ж ви так насторожились? До речі — це доволі цікаві історії. Кажуть, будь-то би отой командир Бір своїх стрільців пильнує, наче квочка курчат. Боїться, щоб котрийсь не згубився. А як уже котрийсь стрілець відстане від сотні, то Бір шукає, розпитує, доки не знайде. Тому то я уявляла собі отого Бора якимось поважним, статочним командиром.

— На, маєш! Ото мені потіха! Хіба ж я не поважний, не статочний?! Ну, а мені, як оповідали про ту найкращу розвідницю в ліщавському бою, то я уявляв собі її такою ж самісінькою, якою оце тепер вас бачу.

*Студенти-мандрівники
на Царинській полонині*

Настає ранок, і перед нами стелиться дорога до Берегів. Береги — село розташоване у надсянській околиці — має свою історію. Його мешканці брали участь у відомому селянському повстанні в 1932 році.

З Берегів ідемо на Царинську. У дорозі — відпочиваємо. Хвилини зупинок заповнені сміхом, співанками, дотепними приказками. У цей день «здобули» ми Царинську. Після обіду в Устриках Горішніх подаємось до Бережок.

....Сходить поволі сонце; ми поспішаємо до Хмеля. Ось ми вже на місці. Гостинна дівчина веде нас до хати. Заходимо і почуваємось як у рідному домі. Увечері розпалюємо вогнище на невисокому пагорбі пасовиська господарів. Наступний день призначаємо на оглядання околиць Хмеля і на відпочинок.

Пощастило нам почути дещо про саме село Хміль, а також про життя лемківського населення. Ці

— Хто ж вам таке оповідав?

— Хтось уже оповідав і непевне ні трішки не збрехав.

— Ні, даруйте, друже командире, але я таки ніяк не можу повірити, що саме ви є отим командиром Бором...

— Та це вже, як собі хочете — вірте, або не вірте, але Василем, то можете мене звати, бо так мене в церкві охристили. А то цікаво! — засміявся. — Ви певно думали, що Бір, то якийсь старий дивак, що своїх хлопців пасе і боїться, щоб котрийсь із них не загубився, чи не залюбився. Що я дбаю про них — це правда, та в цьому ніякого дивацтва немає. У моїх сотні весело та гамірно і мушу похвалитись... мої хлопці люблять мене.

— І ще кажуть, що Бір так дорожить своїми хлопцями, що не завжди приймає бій із ворогом. Інколи висмикнеться ворогові, обійде кругом і пропадає зі своєю сотнею в лісах. Приймає бій лиш тоді, як того вимагає konieczність. Чи це правда?

— Може й правда, Ганусю, — сказав, задумавшись. — Людський матеріал цінний і ним треба дорожити. Наш же один повстанець іде проти десяти, а то й проти більш ворогів, і виходить

побідно. Якщо залишиться де котрийсь із них, відстане від сотні, тоді й попадає звичайно в руки ворогові. А щоб не попасти, кінчає з собою. Щоб цього уникнути, я й наказую їм одинцем не залишатись, а триматись сотні. А як уже котрийсь згубиться, шукаю за ним. А тепер уже знаєте, дівчино ви моя, чому Бір «пильнує своїх хлопців»?

— Чому Бір пильнує своїх хлопців, то вже знаю, але зате чого іншого не знаю, а саме: чому Бір відважився сказати до мене «дівчино моя»? Я ж до сотні командира Бора не належу, і покищо він не є моїм командиром.

— Ач, як ви образились! Бір не бажає собі бути вашим командиром, а навпаки, нічого не мав би проти, якщо б ви стали його командиром. Чи, може, вже хтось інший є під вашою високою командою? Скажіть!.. — питав і дивився якимось сумно у її великі карі очі, наче у них хотів довідатись правди.

— Ніким я не збираюсь командувати — нікого й не стрінула я досі на своїй життєвій дорозі. Автім — усім серцем і всіма думками своїми я віддана справі визволення. Це не патос, а мої щирі слова і я хочу, щоб ви сприйняли їх такими щирими, якими зродились вони в моїй душі. З ніким я досі не

околиці віддавна були місцем назвм її «лемківської колонізації», яка почалася десь у XIV-XV ст. ст. Тоді-то населення підгірської полоси з урожайними землями шукало місць, де могло б схоронитися під незвичайної для неї, нестерпної панщини. Пророзувалось воно долиною Сяну в дику гірську пушу. Поставали тут оселі на «сирому корені». Так виникли у верхній течії Сяну такі села, як Сянки, Беньова, Соکیلники, Довгий Луг, Ступосяни, Хміль, Гуцульське Криве, Творильне і Студенка. Тяжке і небезпечне було життя перших лемківських поселенців у глухій карпатській пуші.

... Ідемо на річку. За нами линуць слова пісні «Вже вечір близенько, спішу до тебе...», — співає Ірина, йдучи до річки. А вечір справді такий чудовий — шумить вода, у гаснучих проміннях блистять листя лісової деревини, що розстеляється довкола мов зелена плахта, щебече пташина. Слухаємо. І огортає нас якась солодка втома. В думках не одне з нас говорить: «Залишився б тут назавжди».

II. НА ЗАСЛАННІ

ПІСЛЯ ЛІТНЬОЇ МАНДРІВКИ — ДО ПРАЦІ...

Небагато часу минуло від тої хвилини, коли у світлиці гданської ланки УСКТ стало знову голосніше, веселіше, коли з літніх мандрівок

повернулися до праці учні та студенти. Веселі, сповнені враженнями і охотою до праці з'являлися у своїй домівці гданські члени УСКТ.

Старші активісти гуртка не прогаляли ані одної хвилини — від самого початку спрямували енергію молодих людей у русло громадської праці. Після вакацій найшвидше почала заняття танцювальна група, яку веде Н. Романчук. Дуже рано відновили діяльність також і три Христини — Х. Вілюра, Х. Костик та Х. Пашкевич, що навчають дітей української мови.

Вельми успішною є також діяльність О. Вальківської, що веде групу живого слова «Євшан — зілля» та драматичний гурток.

ДЕ ПРАЦЮЮТЬ УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ГУРТКИ НА ЗАСЛАННІ?

У Кошалінському воєвідстві діє 12 гуртків, які нараховують 537 членів.

Слупське воєвідство нараховує 21 гурток, в тому 565 членів.

У Пільському воєвідстві діє 6 гуртків, до яких належить 107 членів.

КРАКІВСЬКА СВІТЛИЦЯ — ВІЗИТНА КАРТОЧКА

Світлиця, її вигляд, це візитна карточка даного гуртка. Хто зайде до приміщення краківського гуртка, а думаю, що у світлицях інших наших гуртків

говорила на цю тему, ніхто й зі мною не пробував, чи не насмілювався говорити.

— Занадто вродлива ви, Ганусю, щоб хлопці не задивлялися на вас, чи не зідхали за вами. А не насмілюються говорити вам про свої зідхання тому, що суворі ви й недоступні, наче монахиня.

— Оце і є моїм прокляттям, ота, як ви кажете, моя врода. Якщо б я була погана, чи упомна, тоді й справі визволення Батьківщини могла б я краще послужити.

— Дурниці говорите, монашко сувора! Поганою кажете, краще бути! А чи не подумали ви під час ліщавського бою, тоді, як прийшли ви з розвідки і принесли звідомлення звідкіля наступає ворог — чи не подумали ви, що не один з повстанців, задивившись на вас, зідхнув і вирішив битись до останнього? Якщо вже дівчина, та ще й така вродлива, жертвує своїм життям, то він же — повстанець теж хоче дорівняти їй.

— Друже командире, до чого ви дійшли в своєму розумуванні? Це ж так звичайно — жертвуєш усім, а треба покласти життя, кладеш його без надуми. Ви ж це краще знаєте від мена, бо не раз заглядали смерті ввічі. Тому філософія ваша зовсім не на місці. Але, кажуть, що Бір любить жартувати, то сприймаю

це все за жарт — хоч і не можу цього жарту вважати надто дотепним, — сказала, усміхаючись, Тетяна.

— А по-вашому — коли було б більш дотепно?

— Якби ви зовсім не говорили чогось такого.

— Дайте мені мокрий рушник на голову! Краще бо мати до діла з цілою сотнею повстанців-одчайдухів, ніж з одною повстанською розвідницею.

Прижмурих очі і замовк.

— То кажете — мокрий рушник подати на голову вам, друже командире? — посміхнулась Таня. — Це ще найкраще з усього, до чого ви сьогодні додумались.

— Не треба. Не хочу більш турбувати вас.

І не відзивався більше. Спав, чи, може, прикидався, що спить. Тетяна ж заходилась біля скромного обіду для себе і для бабусі. А старенька забарилась десь із сусідками на розмові.

По якомусь часі хворий розплющив очі й поглянув у напрямі кухонної плити, біля якої була зайнята Тетяна.

— Друже Тетяно! Чи ви, може, гніваєтесь на мене?

— Невже на хворих можна гніватись? — посміхнулась.

*"Полонина" — український хор
ліцею в Лігніці*

є так само, відразу знатиме, до кого він зайшов. На столах — вишивані серветки, на вікнах — штори з чудовими гуцульськими узорами, на стінах — портрети наших славних людей чи краєвиди деяких регіонів України — все це видимий знак господарів. А чистота чи порядок у світлиці свідчать про те, як тут господарюють.

МОЛОДЬ ПЛЕКАЄ РІДНУ КУЛЬТУРУ

В уєскатівському художньому аматорському русі велику роль відіграють учнівські художні колективи, що діють у початкових українських школах у Білому Борі, Банях Мазурських та середніх — у Гурові Ілавецькому і Лігніці. Коли б зупинитись на цьому, то була б неповна картина художньої діяльності наших дітей та молоді, яка навчається у середніх школах. Бо, крім вищезгаданих, діють колективи при міських чи сільських гуртках УСКТ, членами яких є учні початкових та середніх шкіл.

Слід тут назвати хоча б перемиські «Ромашки»,

— А я оце, друже командире, хочу з черги і вас про щось запитати, а саме: чи ви дійсно були в хаті мого батька?

— Та же був! Невже говорив би, якби не був? Точніше кажучи, квартирував я у вашій кімнатці.

— То це може ви написали на відворотній стороні моєї світлини кілька слів і підписались отим загадковим «Б»?

— Авжеж я! Невже не вірите?

— Вірю.

— Ну, нарешті знайшлось бодай щось одно, в що ви повірили!

Продовження буде

щецінські «Мальви», кентшинську «Тронку» та інші.

Ті, які з наймолодших років виростають у середовищах, де плекається і шанується рідну культуру, мову, у більшості випадків стають продовжувачами рідних традицій. А все це діється — спочатку під опікою батьків, відтак вчителів чи художніх керівників окремих груп.

Після вакацій почне свою дальшу діяльність й художній колектив Лігніцького загально-освітнього ліцею, тобто хор «Полонина» і музична група, що працює під керівництвом Михайла Дуди та танцювальна група, якою керує Генрика Дмитрієва.

СТУДЕНТИ-УКРАЇНІСТИ У ВАРШАВІ

Новий академічний рік розпочали студенти української філології Варшавського університету. Протягом цього навчального року на Катедрі української філології вчитиметься 50 осіб, у цьому 11 першокурсників. Саме з першокурсниками зустрілись 1 жовтня наукові працівники української філології, щоб ознайомити їх з програмою навчання, ходом занять, історією варшавської україністики.

Але... З іншого числа "Нашого Слова" довідуємося, що нашим студентам-україністам у Варшаві доводиться студіювати рік довше, ніж студентам інших університетських відділів — бо крім української мови вони повинні студіювати також... російську.

Група студентів-україністів Варшавського університету

о. Петро Ковальчик (†)

ВЕЛИКОДНІ ДЗВОНИ

І юнії очі
ще темної ночі
зі сну не розкрились
і сонця проміння,
яснії, блискучі
іще не вродились,
як дзвони вже звучно,
з дзвіниці могутньо
світ Божий будили...

Збудіться зо сну!
Он — світ чорну тьму
жене кудись в безвість.
І радість вже сяє,
ввесь світ обіймає,
життя, спів, веселість!

Неволі кайдани
із душ викидайте,
вільними руками
до сонця сягайте!
Не в темі вам блукати,
а волі шукати,
за неї батьки
у боях полягли!

ОЙ ВЕРШЕ МІЙ, ВЕРШЕ...

У п'ятницю 12 грудня 1980, в ньюйоркському Літературно-Мистецькому Клубі, відбувся цікавий вечір, присвячений Лемківщині. Хоч учасники його — і виконавці програми й публіка — майже всі не були "автентичними" лемками, то все таки вечір той (під поетичною назвою "Ой верше мій, верше") був щирим висловом пошани й подиву нашої ньюйоркської культурної еліти для лемківського племені і його трагічної землі.

На вечорі ми почули присвячені Лемківщині літературні нариси нашої відомої письменниці Івонни Савицької (вона ж і фейлетоністка із "Свободи", якої нариси "З мого вікна" так часто й приємно читаються). З Лемківщиною в'яжуть її найкращі спомини життя людського — дитячі спогади, бо до десятого року життя письменниця перебувала на батьківському приходстві в селі Ялині, в Сяніччині. Вона тоді вивчила діалект від сільських дівчат-ровесниць і від матері — із старого лемківського священничого роду. І вже ніколи пізніше в житті не забула вона про найкращу, найпершу, вужчу батьківщину дитячу — лемківське село.

Про біографію письменниці ми довідалися із вступного слова, авторства ред. Ольги Кузьмович, що його зачитав імпровізований референт Клубу, маестро Степан Крижанівський. Потім присутні заслухали з зацікавленням і зворушенням читання творів І. Савицької, у виконанні голови Клубу, інж. Тараса Грицяя, Степана Крижанівського, Ореста Кебала й самої авторки (одягненої в лемківський селянський костюм). Твори написані лемківською говіркою, а деякі — літературною мовою: "Привітання від лемкині", "Співаночки мої", "Лемківська мадонна", "Вертеп", "Деворка, Беркова дочка" а далі — "Цитра моєї мами" й "У новітніх катакомбах". Давні дитячі спомини, написані з ніжним почуттям і нові враження з відвідин у зруйнованій батьківщині — повні болючого жалю. Слухачі сприймали їх із щирим зворушенням, у деяких жінок було видно сльози на очах. А літературна частина була ще вдало ілюстрована сольоспівом лемківських пісень під власний акомпаньямент фортепіану — відомої молодій артистці Христі Карпевич.

Воістину — велика духовна сила Лемківської Землі, коли вона залишила незатертий слід на душі дорослої письменниці, закинутої в далекий світ — лиш на базі давніх дитячих спогадів. І сила ця, бачена через призму сучасної трагічної долі Лемківщини, захоплює й зворушує навіть тих, що ніколи в житті не бачили зеленого Бескиду й не чули милозвучної лемківської "бесіди"

Орп.

З МАНДРІВКИ ПО ЗАХІДНІЙ ЛЕМКІВЩИНІ

Продовження

ЛАБОВА

Лабова — це одне з колишніх великих західньо-лемківських селищ. Тепер воно ще розбудувалося, в центрі стоїть новий ресторан та торговельні павільйони.

Путівник «Przez Polskę Południową» виводить назву цієї місцевості від «лабів», себто «руської шляхти, осілої тут після втечі від татар». У путівнику не подано, коли події ці могли мати місце, а відомо, що татари нападали на українські землі протягом кількох століть. Так чи інакше, Лабова значиться вже в XVI ст. (точно в 1581 р.) як село «шляхетське», широковідома своїми ярмарками, що гуртували купців навіть з віддалених околиць.

У XVIII ст. Лабова була власністю заможного роду князів Любомирських, згодом перейшла в руки Стадницьких. Любомирські уфундували тут в 1784 р. прегарну церкву Покрови в пізньобароковому стилі. Вона мурована, дах критий бляхою, стіни білені — звідси її назва «біла церква». Високий цибулино-подібний шпиль з «ліхтариком» завінчує чотирикутну вежу над входом. Такі самі три вежі, тільки значно нижчі, поставлені над навою, а четверта, найменша, над апсидою бічної каплиці. На головній вежі від сторони села вбудовано годинник. Композиція струнких веж мала підкреслювати стремління

людського духу вгору, до небес, а в сполученні з осліплюючим в проміннях сонця білим кольором стін — зумовити святковий настрій, в якому вірні сюди поспішали. Цілість церковної території обведена низьким кам'яним муром з брамкою.

Над входом до церкви є інформація про те що в середині зберігається клясицистичний вівтар з другої половини XIX ст., такий же стилем іконостас та «руська» поліхромія.

Церква зачинена, годі перевірити. Не виглядає на те, щоб сюди хто-небудь заглядав. Зустрічний листоноша пояснює детальніше, що з іконостасу залишилася лишень верхня частина та боки, а середню частину — від лівого до правого бічного входу — усунено, щоб було видно вівтар та щоб надати вівтарній частині храму більш латинського характеру. В церкві цій відправляється службу тільки два рази на рік: на «відпуст» себто в день Покрови та в першу неділю після латинського «Дня померлих». Як запевнив листоноша — в ці дні свят приїздить щороку до Лабової багато лемківських вихідців звідси. І дійсно бачу, що могили на старому цвинтарі, що прилягає до церковного майдану, не забуті: маємо саме середину листопада, більшість хрестів відчищена, стоять ще недопалені свічки.

Церква св. Покрови в Лабові

Церква Покрови діє в Лабовій тільки в характері «Kosciola rotnospiszcze», бо Лабова має ще окремо гарний дерев'яний костел. Він також вартий оглядання, бо хоч побудований вже в 1930 р., але вдало наслідує традиційний гірський стиль. Крім цього, тут зберігається стародавня ікона св. Івана Непомучена з XVII-XVIII ст. ст. та дві фігури з XVIII ст. євангелістів Луки і Марка, в сидячій позі. Як згадана ікона, так і різьби є творами лемківських народних умільців, а вік їх вказує на те, що були вони перенесені з якоїсь церкви, мабуть, вже неіснуючої.

Лабова є догідним вихідним пунктом для екскурсії в поблизкi заповідники — залишки карпатського бору в пасмі Криницької Яворини. Це лісові комплекси «Лабовець» та «Угрин», описувані з захопленням у всіх туристських путівниках. Лише тут можна ще побачити смереки, стовбур яких доходить до п'яти, а то й більше метрів в обхваті. Любителю природи і гірських краєвидів варто також побувати на Лабовецькій та Угринянській полонинах, які в лемківській говірці звалися «пасіками». До війни були вони місцем випасу овець, а по сусідніх долинах нісся далеко відгомін кмітливого життя вівчарів та їх мелодійних пісень. Тепер тут майже пусто.

Посеред Лабовецької полонини лежить великий камінь-пісковик, дещо оподаль виростають з трави дві самотні скелі. Їх показують як місцеву особливість, бо народна фантазія оживила їх і пов'язала з ними оповість про стару матір з Лавової та двох недобрих дочок. Тяжко хвора мати потребувала опіки і просила одну та другу доню не залишити її в хаті самою. Але дівчата злегковажили прохання матері і вибралися на вечорниці до Лімниці, що по той бік Яворинського хребта. Проклін умираючої досягнув їх в дорозі і закликав у камінь на віки вічні. Лімницькі парубки так і не діждалися дівчат з Лавової...

Перша згадка про Лавову відноситься до 1431 р. З кінцем XVI ст. власником цього села був Ян Браницький, польський маґнат, який грамотою з 1591 р. надав двом братам — Назарові і Петрові з Угриня чотири лани ґрунту для заснування тут солтства.

Мурована церква з 1784 р., про яку я згадую, не перша, що служила лемкам з Лавової. Перша церква Покрови була побудована між Лавовою і Матієвою (Мацієвою) в 1581 р. та служила для обох селищ. Щойно Станіслав Любомирський грамотою з 8. X. 1627 р. виділив один лан ріллі для заснування окремої парафії в Лавовій. Першим лавівським пресвітером був о. В. Вислоцький.

На підставі привілею з 18. XI. 1810 р. Лабова стала містечком. До того часу вона вже розбудувалася завдяки поживавленому торговельному рухові. Тут затримувалися купці, що везли свій крам з Польщі на Угорщину («Княжий шлях на Бардіїв») і навапки.

На початку 30-х років нашого століття в Лавовій проживало 860 лемків, існувала двомовна школа,

кооператива «Лемко» та читальня ім. Качковського. З Лавової походить Дмитро Вислоцький (літературний псевдонім Ваньо Гунянка), лемківський журналіст і письменник москвофільської орієнтації.

Залишається додати, що від першої церкви Покрови з 1581 р. не залишилося й сліду, ніхто тут про неї навіть і не згадує. Вона була, мабуть, дерев'яна і, правдоподібно, згоріла, під час однієї з пожеж, так частих в тутешніх околицях.

МАТІЄВА

Сьогодні метою моїх відвідин є Матієва (Мацієва), звідки вже зовсім близько до Нового Санча (16 км.). Тим самим завершую цикл намічених моїх прогулянок долиною р. Камениці в північному напрямку, на відтинку від Криниці до останнього лемківського села. Чергові за Матієвою місцевості — Фрицова і Навойова — лежать уже поза межами довоєнної суцільно лемківської території. Ріка Камениця розливається тут уже помітно ширше, а незабаром і зовсім покине пасмо Криницької Яворини та понесе свої води на Підгір'я, щоб біля Нового Санча получитися з Дунайцем.

Річка Камениця відділяє Матієву від головного тракту, треба отже від автобусної зупинки дістатися на другий берег через міст. Міст довгий, і виводить на сільську дорогу досить далеко від берега; видно Камениця любить тут бути химерною та під час весняних повеней або довготривалих дощів поширює значно своє русло. Також і перші будівлі села стоять у безпечній віддалі від води.

Вище села на узбіччі невисокої гори, видно вежі церкви Богородиці. Церква дерев'яна, тридільна, конструкції «на зруб», дах критий бляхою. Над входом найвища вежа з ізбицею, куполи всіх трьох веж цибулиноподібні з «ліхтариками». Поруч стоїть дерев'яна дзвіниця. Невеличка церковна територія обведена кам'яним муром, в якому дві брамки, накриті дахом.

Церква Богородиці в Матієвій, побудована в 1830 р., була відновлювана в 1908 р. Довідник «Po Ziemi Sadeckiej» подає, що в церкві зберігається неobarоковий іконостас, ряд ікон з XIX ст. і «Руська» поліхромія з початків XX ст. Все це є отже разом з новітніми часів і, як видно, має відношення до дати ремонту. Де поділося церковне устаткування з 1830 р. — не відомо; не виключене, що фрагментів його слід шукати в Новосандецькому музеї. В 1968 р. після чергового ремонту, церква перейшла у володіння латинської парафії. Матієва вважається більшим селищем (дві автобусні зупинки), отже, має власного ксьондза.

На відміну від попередніх сіл вждовж Камениці, про які я вже писала, Матієва в давнину входила в склад маєтків монастиря сестер клярисок в Новому Санчі, що його заснувала в 1280 р. Кінґа, дружина

Церква пресв. Богородиці в Матієвій.

короля Болеслава Стидливого (панував 1226-1279). Не ідеалізуймо однак факту, що селом володіли жіночі руки, мовляв, вони делікатніші і не здібні так сильно тиснути своїх підданих, як це мало місце в сусідніх панських чи єпископських маєтках. Побожні сестрички мали голови «не до паради» і в справах фінансово-господарських спроможні були перевершити не одного економа — мужчину. Правда, за життя Кінги, яка по смерті Болеслава покинула Вавель і замешкала в чернечій келії, ставши ігуменею свого монастиря, кляриски не мусили боятися за свої прибутки; нова черниця внесла відповідне до свого походження придане (віно) в постаті кільканадцяти сіл. Але після її смерті бувало всіляко і функції сільських солтисів треба було з благословення чергових ігумень віддавати в руки таких людей, які своїм характером гарантували, що зуміють видушити з монастирських сіл максимум прибутків. Відносини на лінії монастир — підлегле село загострилися ще більше в XVI ст., коли орден клярисок, ідучи слідом інших землевласників-феодалів, почав переорганізовувати свої села у фільварки. Було це одностороннє з процесом деградації селян до статусу кріпаків «приписаних до землі». Акція так званого «скупу солеств» проходила на Підкарпатті не всюди і не зовсім згідно з законом. Відтворюючи історію старосандецької монастирської лятифундії. Ф. Кірик подає ряд дуже цікавих прикладів, коли кляриски силою займали землю селян, посунувшись до суворих заходів. Вони наймали озброєних людей і організували напади на беззахисних та безрадных, викидали з хат їх майно, залякували і т. п.

Безправ'я і насилля над вільними досі підкарпатськими селянами започаткували пізніші бунти, втечі селян в гори та збійницький рух, врешті спроби

організованих селянських повстань. Згадуваний вище путівник "Po Ziemi Sadeckiej" подає, посилаючись на давні судові акти міста Мушини, що село Матієва славне було в XVI-XVII ст.ст. збійниками, які тут в околиці мали свої сховища.

РОЗТЕРЗАНА, РОЗРІЗАНА КОРДОНАМИ ЗЕМЛЯ...

В. Мороз

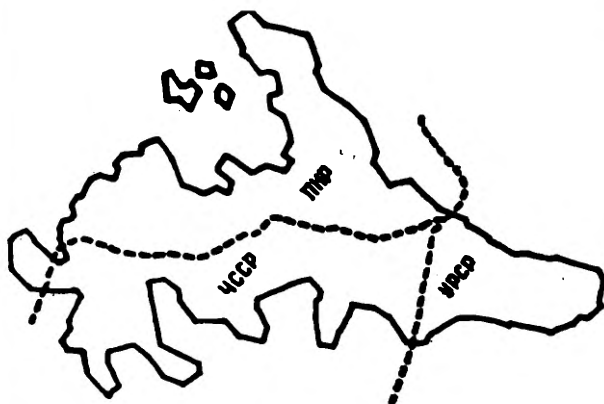

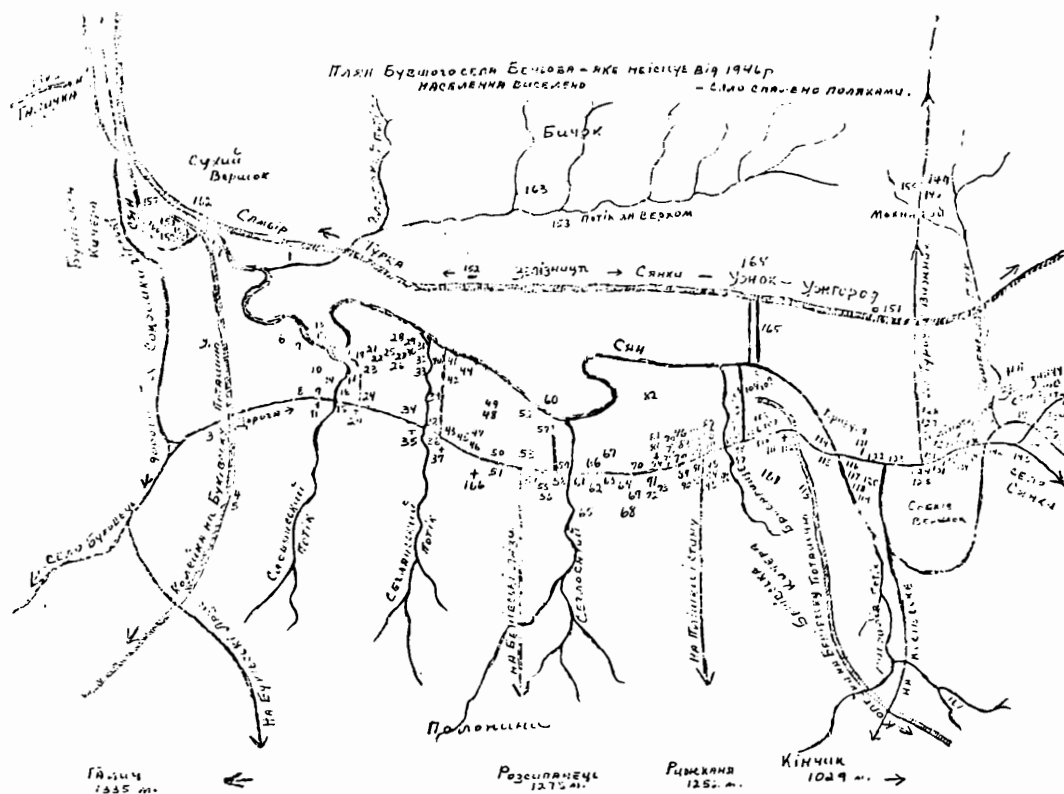
Схема розселення лемківського племені в 1945 році. Територія розділена кордонами між Польщею, Советським Союзом і Чехословаччиною — а від того часу майже всіх лемків під польською владою було насильно виселено з рідної землі...

ЦЕ БУЛО СЕЛО — БЕНЬОВА...

... Є багато таких — колишніх лемківських сіл. У деяких із них — розсілись нові зайди-чужинці, які взагалі не цікавляться давньою історією села, вони ненавидять оту історію, навіть старовинні назви сіл позмінювано на нові, польські. Ще інші села — взагалі наче зникли з лиця землі, вони опущені, зруйновані, залишилися лиш рештки коминів і... цвинтарі з поваленими хрестами. Але колишні їх мешканці, лемки-виселенці, глибоко в душі носять пам'ять про їхні прадідівські оселі.

Нам було особливо приємно дістати від групи колишніх мешканців села Беньови над Сяном цікавий документарний матеріал про їхнє давнє село: плян села, позначений цифрами, що вказують розміщення колишніх родових господарств і замітних будинків і місць у селі, і довгий список пояснень до кожної цифри пляну.

Це важливий архівний матеріал для майбутніх істориків Лемківщини і приклад до наслідування для давніх мешканців інших зруйнованих лемківських сіл.

Плян села Беньова

Пояснення до пляну — прізвища власників колишніх господарств і назви замітних місць села:

1. Михайло Шушняк — син Іван помер в Америці — син Павло жиє в Австралії. 2. Федір Дуркот — сестра Марія Драбішак жиє в Америці. 3. Юрко Паращинець. 4. Василь Лопаський. 5. Василь Дідич. 6. Микола Когут — син Ігнат жиє в Канаді. 7. Ілько Юречко. 8. Янкель Кеніг — швагрі Сруль і Мошко — Берко Словянський. 9. Іван Цекот. 10. Павло Цекот — дочка Юстина Коробій в Америці. 11. Цекотів — хрест при дорозі. 12. Петро Цекот — дочка Катерина Зелінська і син Василь в Америці. 13. Михайло Цекот. 14. Дмитро Рочий — син Андрій живе в Америці. 15. Ілько Дякунчак. 16. Степан Семанич. 17. Василь Семанич — син Михайло жиє в Канаді. 18. Олекса Німець — син Павло жиє в Америці. 19. Іван Шушняк.

20. хрест при дорозі — Шушняків. 21. Петро Ферко — син Михайло загинув в Німеччині. 22. Ігнат Ферко — родич Павло Ферко жиє в Америці. 23. Анна Марців. 24. Федір Ферко. 25. Іван Марців — Соколіський. 26. Михайло Марців — Капчак. 27. Василь Марців — Капчак. 28. Ілько Бунько. 29. Микола Трескот — колишній солтис (до 1939 р.). 30. Федір Бунько. 31. Микола Дякунчак — син Юрка Олійника. 32. Михайло Дякунчак. 33. Микола Баняс. 34. Юрко і Гаврило Поптаничі — син Гаврила Стефан жиє в Англії. 35. Каплиця-Дякунчакова. 36. Іван Батько — син Юрко жиє в Австралії. 37. Хрест при дорозі — Батьківський. 38. Юрко Батько — мав пасіку, олійницю і водяний млин. 39. Петро Батько. 40.

Михайло Батько — швець. 41. Млин — Юрка Батька. 42. Юрко Шушняк і Василь Трескот. 43. Михайло Семанич. 44. Стефан і Михайло Дякунчаки. 45. Павло Дякунчак — брат Василь загинув в Німеччині — брат Ілько загинув на Сухім Вершку під час переходу границі 1940 р.. 46. Ілько Яблонський — син Стефан жиє в Америці. 47. Луць Житняк. 48. Юрко Дякунчак — Люин. 49. Петро Друкунчак — Юлин — сини Йосафат і Михайло живуть в Німеччині. 50. Дмитро Луб. 51. Михайло Трескот. 52. Ілько і Павло Трескоти. 53. Микола Трескот — брат Стефан жиє в Канаді. 54. Стефан Трескот. 55. Феня Кольган. 56. Нусин Найман. 57. Кольган. 58. Михайло і Ілько Рочі — швагер Омелян Сисин і Михась Рочий живуть у Чехословаччині. 59. Микола Куціпак. 60. Олекса Марців. 61. Мотьо. 62. Юрко Куціпак — Хиришак. 63. Дмитро Гладиш — син Іван живе в Франції, а пасерб Михайло Трескот у Чехословаччині. 64. Шимко Шрайбер. 65. Дмитро Житняк. 66. Михайло Житняк — швагер Ілько "Пікес" жиє в Америці. 67. Федір Мільчаковський — дочка Марія Трескот померла в Чехословаччині. Дочка Анна Роча живе в Чехословаччині. 68. Максим Житняк. 69. Михайло Бунько. 70. Пурець. 71. Михайло Дякунчак — Касин. 72. Василь Батько. 73. Читальня "Просвіти" Кооператива "Сян", тут мешкав диригент церковного хору і крамар Кооператива, Іван Дякунчак. 74. Цвинтар. 75. Церква — святого Арх. Михаїла. 76. Могила, де була стара церква Св. Покрови. 77. Стайні приходства. 78. Стебник. 79. Приходство: о. декан Іван Тимчук — син Роман жиє в Америці. 80. Олекса Куціпак і Прокіп Тимрух, син жиє в Канаді. 81. Іван Федаш — син Ігнат загинув в Німеччині. 82. Шая. 83. Мавзолей Віктора Кавецького, дідица в час панщини. 84. Луць Бунько. 85. Іван Бунько — син був солтисом 1940 р.. 86. Микола Максимович. 87. Микола Дякунчак — Іжанин. 88. Павло Дякунчак — Іжанин. 89. Федір Дякунчак — Іжанин. 90. Іван Дякунчак — "безрукий". 91. Школа. 92. Ілько Дзвіницький. 93. Павло Дякунчак — "Церківників". 94. Павло Житняк — Хиришак. 95. Ілько Пироганич. 96. Федір Поптик. 97. Тимко Бунько — сини Дмитро і Василь померли в Америці, син Стефан жиє в Канаді. 98. Юлія Почтарчина. 99. Янкель Апфельдельфер. 100. Абрум Горбатий. 101. Василь Марців — коваль. 102. Юрко Пагула. 103. Ілько Пагула. 104. Андрій Сохан. 105. Пагуляк. 106. Червоний дім де мешкали пограничники. 107. Старий двір де мешкав Кавецькі, останньо Рант. 108. Дві великі забудови — стайні й стодоли. 109. Руїни першого тартаку. 110. Тайхман. III. Мошко Тайхман. 112. Воєнний цвинтар першої світової війни. 113. Стара залізничка на Бенівську Поташню. 114. Стефан Соляник. 115. Федір Марців. 116. Юрко Ферко. 117. Василь Бошелівський. 118. Данко Бошелівський. 119. Марія Нановська. 120. Федір Нановський. 121. Хрест при дорозі — Бошелівського. 122. Гершко. 123. Микола Галич — син Михайло помер у Німеччині. 124. Юрко Собко. 125. Ігнат

Собко. 126. Василь Німець. 127. Юрко Трескот. 128. Юрко Пироганич — син Павло помер в Америці, донька Анастасія Мороз жиє в Америці. 129. Євка Дуркот. 130. Юрко Шандровський. 131. Юрко Нановський. 132. Юрко Лапай. 133. Федір Когут — загинув у Німеччині а його брат Михайло загинув у боротьбі з бандами Ковпака. 134. Петро Когут. 135. Михайло Дякунчак — кривий. 136. Стефан Німець — син Іван жиє в Америці. 137. Онуфрій Куціпак — Кичанин. 138. Юрко Федорович — Коломийчук. 139. Юрко Стасів. 140. Юрко Дуркот — швець. 141. Шльома Куфенбургер. 142. Миколай Дуркот. 143. Тимко Дуркот — де мешкала мама Стефана Коника — Коник жиє в Америці. 144. Феня Марців — дочка Оніфра Кочаниного. 145. Водотяг на залізничу станцію в Сянках. 146. Богдан Царинський. 147. Феня Ференц — Пойдишина. 148. Семен Дуркот. 149. Стефан Мільчаковський — Безклубяк — син Михайло жиє в Австралії. 150. Михайло Кушнір. 151. Будка залізнична на Голінатії. 152. Будка залізнична на Батьківському Верху. 153. Михайло Поптик. 154. Тартак на Бочкарні. 155. Юрко Єремчук. 156. Генрих Норовський — поляк. 157. Янкель Кнобель. 158. Двір — мешкав дідица Генрих Рубінштайн — Бочкарня. 159. Лісничівка. 160. Стайні і стодоли Рубінштайна. 161. Руїни де була колись броварня і склянна гута. 162. Великий каменолом синього граніту. 163. Громадський ліс. 164. "Останній день панщини" — пам'ятник. 165. Вінда, що тягнула дошки з тартаку до вагонів. 166. Де колись давно стояла церква (як ще Беньова була малим селом без Кривулі і Голінатої), там потім росла стара велика кріслата верба. 167. Тут знайшли пастухи двох замордованих польським К. О. П.-ом карпатських січовиків, і на тім місці побудовано капличку.

Під числом 14 народився широко відомий адвокат на рідних землях д-р Юрій Дякунчак, старшина У. Г. А. Помер у Канаді і дружина померла, а син і дочка живуть у Канаді.

Виселені до УССР люди з Беньови живуть у таких селах: село Дубрівка, Сокальського району, село Криниця, село Коросниця, Миколаївського району, села Жулин, Баличі, Заплатень, Дашава, Лонівка, Угерсько-Яблонівка — Стрийського району, село Силидовка, Силидовського району, Донецька обл., село Трускавець, Дрогобицького району. Також ті мешканці Беньови що їхні хати були на другому боці Сяну, тепер в УССР, — живуть "за верхом" і "під Мохнатим" і село їх називається тепер "нова Беньова"

Зладив Андрій Рочий

Цей план колишнього села Беньова перевірили та одобрили такі бувші мешканці села Беньови:

Роман Тимчук
Іван Німець
Михайло Семанич
Василь Цекот
Павло Німець

Юстина Коробій
Стефан Трескот
Катарина Зелінська
Ігнат Когут

УЧАСНИКИ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ФДЛ

Сидять від ліва: Адв. А. Лозинський, інж. Б. Чайківський, д-р І. Гвозда, п. Марійка Дупляк і п. МIRON Мицьо

ПЕРШІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ФУНДАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

В суботу, 29-го листопада 1980 року, у власній домівці в будинку ОВФ в Нью-Йорку відбулись І-і Річні Загальні Збори Фондації Дослідження Лемківщини. Зборами проводила президія у складі: інж. Богдан Чайківський — голова, Іван Полянський — заступник голови і Марійка Дупляк — секретар.

Після прийняття порядку нарад та прочитання протоколу Основуючих Зборів Фондації, приступлено до обговорення справи статуту Фондації, при участі адвоката А. Лозинського. Після довшої, річевої дискусії рішено уповажнити адв. Лозинського оформити остаточно статут Фондації та його заінкорпорувати.

З черги звітували: голова, секретар, касієр, референт дослідів та видавництва й редактор журналу "Лемківщина". У всіх звітах проявлялась широка діяльність Фондації пов'язана з видавничими справами а зокрема з появою журналу-квартальника "Лемківщина" та книги-альбому — "Дерев'яна Архітектура Українських Карпат". Касієр у своєму звіті представив фінансовий бік Фондації. Дискусія над звітами, що в ній брали участь майже всі присутні, виказала велике зацікавлення членів проблемами ФДЛ та успішною діяльністю дотеперішньої управи а зокрема її голови — Мирона Мицьо. Широко продискутовано пов'язання Фондації

з ООЛ та видання й фінансування журналу "Лемківщина". Після звіту Контрольної Комісії уділено абсолюторію уступаючій Раді Директорів з признанням за її успішну діяльність.

На Збори надійшли привіти від Об'єднання Лемків Канади та деяких віддалених Відділів ООЛ. Устні привіти передали присутні на Зборах: д-р П. Гой — від Фондації Українського Вільного Університету та п-і Стефанія Вовчак і п. Федорів — від Провидіння, організації, якої представники завжди беруть участь у всіх лемківських зборах і ніколи "з порожніми руками".

Після перерви голова Номінаційної Комісії Іван Лико подав склад нової Управи, що її обрано одногосно:

Рада Директорів: М. Мицьо — голова, представники ООЛ і ОЛК — як два заступники голови, П. Гарайда — секретар, Д- Барна — скарбник, В. Скомський — фінансовий референт, д-р І. Гвозда — відділ дослідів і видавництва, М. Дупляк та І. Лико — відділ пропаганди, зв'язків і організації, Ю. Котляр — адміністратор видавництва. Члени: Л. Гой, А. Моряк, М. Кавчак, С. Хованський та І. Хомко. Контрольна Комісія: І. Бліха — голова, М. Фарбанець та І. Полянський — члени. →

Статутова або Правна Комісія: д-р І. Гвозда та інж. Б. Чайківський.

Новообраний голова — Мирон Мицьо в заключному слові вказав на доцільність та потребу видавання журналу "Лемківщина" та інших друкованих матеріалів.

Спільним відспіванням "Не пора, не пора..." закрито Загальні Збори ФДЛ

Марійка Дупляк

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ДРУГОГО ВІДДІЛУ ОЛК В ТОРОНТІ

В неділю, 30 листопада 1980 р., в Торонті відбулися Загальні Збори 2-ого Відділу ОБ'єднання Лемків Канади. Цей відділ засновано в жовтні 1978 р. і нині він начислює 55 членів.

Зборами проводила президія в складі: Голова — Микола Карпій, заступник — Степан Калимон і секретар — Михайло Пітюра. На почесного голову президії запрошено присутнього Голову Крайової Управи ОЛК, інж. М. Маслея.

Про діяльність Управи Відділу звітували за чергою: Іван Оленич — голова, Михайло Федак — секретар, Микола Карпій — скарбник і Теодор Гулич — за організаційного референта. Як виявилось із звітів, у першій половині останньої каденції зусилля Управи зосереджувались у ділянці приєднання членів, організування активу й закріплення ґрунту серед лемківської громади міста Торонта. Друга частина каденції пройшла руслом активної діяльності в рамках організованого руху лемківських об'єднань на терені Канади й Америки. В склад органів Крайової Управи ОЛК входять чотири члени Другого Відділу, які своєю діяльністю чимало спричинилися до гармонізації і скріплення співпраці поміж відділами, які працюють у системі ОЛК.

Після уділення абсолюторії уступаючій Управі і на рекомендацію номінаційної комісії в складі пп. Т. Гулича, Р. Чернявського й І. Хруща, вибрано нову Управу Відділу, на наступну каденцію. Головою переобрано Івана Оленича, а крім нього обрано до Управи наступних членів: Теодора Гулича, Петра Симанова, Миколу Карпія, Івана Хруща, Романа Чернявського, Василя Полянського, Теодора Савчака й Михайла Гулича.

До Контрольної Комісії увійшли: Михайло Пітюра — голова, Михайло Федак і Орест Полюх — члени.

Делегатами на 5-тий Крайовий З'їзд ОЛК який відбудеться в 1981 році, обрано: Василя Полянського, Левка Андрійчука, Володимира Оленича, Петра Гулича й Степана Калимова.

Далі промовив до Зборів Голова Крайової Управи ОЛК, інж. М. Маслей. У своєму слові він згадав про деякі непорозуміння й розбіжності, які мали місце в минулому на терені ОЛК, і які деякою мірою

Павло Попата. — Мату Божю.

вплинули на сповільнення організаційної праці. Але, не зважаючи на те, здоровий глузд переміг і лемківська братія, розуміючи вагу своїх завдань на еміграції, не покинула корабля, який почав був тонути, а взялася рятувати його. Сталося це завдяки зрілості думки великої більшості нашої лемківської спільноти, тих, які дорожать справою загального добра. З вірою в краще майбутнє організаційного життя, Голова Крайової Управи побажав новому прововоді Відділу якнайкращих успіхів у праці й висловив надію, що на плоди шляхетних зусиль і добрих починів нам не треба буде довго чекати.

У власному заключному слові, переобраний Голова Управи Відділу, Іван Оленич, подякував зібраним за довір'я й закликав присутніх активізуватися в організаційному житті Відділу, розбудувати нашу моральну й фінансову базу, щоб створити пригожий ґрунт, на якому можна б використати наші ресурси для допомоги братам-лемкам там — на рідній землі, і тим, що розсіяні по цілій Польщі й у світовій діаспорі. Нашим обов'язком є допомагати фінансово журналові "Лемківщина" і включитися в збіркову кампанію пресфонду цього єдиного нашого і так нам усім дорогого журналу.

Голова Зборів, подякувавши всім присутнім, а зокрема Голові Крайової Управи, за їх участь у Зборах, закрав наради о 4-тій годині по-полудні.

М. П-а

ЯК МЫСЛИШ, НА ВШЫТКО НАЙДЕШ РАДУ

Панько Борсук був добрим газдом и поважним человеком. Люде в селі го любили и шанували, бо він никого не кривдив, а и собі не дав кривды робити. Задерати з ним не вартало, бо хлоп був тугий, а як треба было, то и по пыску знав дати. Панько жив з людми в згоді. Навет корчмар Мошко го любив, бо Панько був частым гостьом в його корчмі и николи на борг не пив, лем платив солідно, бо, яко заможний газда, все ґрайцар при собі мав. До церкви тіж ходив. Все стояв при крилосі и помагав дякови своїм захриплым баритоном. А як ся читало Єванґеліє або одправляли всеночне, то церківник давав Панькови єдну з більших свічок, котру Панько присвічав од свічки з-перед іконостасу и з повагом тримав ей аж до кінце «чтенія», а по «Слава Тебі, Господи, слава Тебі», Панько гасив свічку, оддавав ей церківникови, зас ставав на своє місце коло крилоса и прилучався до співу дяків. Коли зберали на офіру, Панько николи ся не одвертав ани не ховав ся за других, як то дакотры робили, лем спокійно и з повагом всував руку до кишени синього лайбика, вынимав ґріш и з почуттям своей гідности метав го на тацу. Переважні був то «дудок» (два ґрайцарі) або и два. А на такы свята, як Великден, Різдво, Йордан, Русаля або на Покрову (на Покрову в селі був кермаш) Панько метав на тацу и цілу «шустку».

А в корчмі то Панько тіж сідав при найліпшім столі близко шынквасу, за котрым урядував бородатий и пейсатий, але все усьміхнений Мошко. Не раз бывало, приходит Панько до корчмы, стане коло шынквасу и гварит:

— Но, Мошку, налій єдного!

— Юж наливам, пане Борсук, — одповідат гречно корчмар.

— Дай спокій з панами, налій и собі, — тикше юж рече Панько.

Мошко позерат на двері до кухні, де любила ставати його жена Райзя, котрой ся бояв, як огня, а як ей там не было, то скоро наливав півкватерок и хильнув так спрытно, же мало хто в корчмі зауважыв.

Так то себе взаємно шанували Панько и Мошко.

Панько Борсук, як видите, був человеком порядным. Но не человека ідеального, то и Панько мав дві привычки, котры ся двом особам не подбали. Єдно — же любив выпити, а друге — же любив полювати. Не было бы в тім полюваню нич злого, коли бы полював законно, так як полювали панове, але Панько був хлопом и полював як звыйклий «рабшісер», клусовник.

О питя мав до нього уразу священник отец Ігнатій, котрий хотів выкоренити пиянство в своїй парафії, лем же то му барз тяжко ишло. Раз стрітив він на дорозі Панька, як тот акурат ишов до Мошка.

— Слава Ісусу! — зняв капелюх Панько.

— Слава навікы! Де, до корчмы? — звидує ся священник. — А до корчмы, — одрюк Панько.

— Слухай, рабе Божий Пантелеймоне, — обрушывся священник. — Не чудуюся таким темнякам, як декотры, што не годны зрозуміти, же пиянство то нещесьця, нужда в хыжы и ґріх великий. Але ты такий шануваний газда и до комитету парафіяльного належиш, при крилосі собі в добрім місци під час богослужыня стоїш и співаш разом з дяком.. Та раз перестан ходити в тото безбожне місце и там пропивати грошы.

— Та знате, отче, то правда, што бесідуєте, — зняковів Панько и поськрабався по кудлатій голові. Але я якоси так привык, же мушу выпити.

— Но то, — гварит священник, — и выпити можна, лем го вшыткім треба мати міру. Наприклад, ты постанов собі, же вып'єш раз денно таку мірку, но, даіме на то, за три ґрайцарі (за такы грошы був маленький погарик палінкы), згода?

— Та най юж буде, — згодився Панько.

И што думаєте, же Панько не дотримав слова? Аякже, дотримав. Пішов на ярмак до Грибова и купив собі глиняне горнятко за три ґрайцарі, до котрого містилося праві півкварты. З тым горнятком пришов тепер до корчмы и гварит до Мошка, але так, жебы вшыткы тото чули:

— Обіцяв єм єгомосцьови, же буду одтепер пив лем таку мірку за три ґрайцарі, а мам свідків, же єм гончарьови заплатив за тото горнятко рівны три ґрайцарі. Но, налій, Мошку, до того горнятка.

Ціла корчма розреготалася и подивляла Панькову хытріст. Але хтоси зараз доноус о тім на клєбанію. Священник розсердився на Панька не на жарты. «Чекай, лайдаку пияцкий, — грозив священник, — я тя навчу кпити собі зо свого душпастьєра».

На постанову священника не треба было довго чекати. Коли в неділю під час богослужыня церківник роздавав свічки, то Панька оминув. Тот думав, же церківник ся помылив, підышов до нього и хотів собі сам взяти свічку з скриночки, але церківник становчо одсунув Панькову руку и свічки не дав.

— Єгомосць не казали, — пояснив тихо.

Панько завстыджений вернув на своє місце коло крилоса. Юж и співати ся му не хотіло.

Другым человеком, котрий був завзятий на Панька, був лісничий паньского ліса. Ненавидів го зато, же Панько полював в його лісі, и не лем в його. Панько не полював аж так часто, не стріляв ани лишок, ани кун для зарібку. Стріляв дики, котры робили йому и людям шкоду, рыли компері, нищили овес и інше. На них Панько був барз завзятий, але

**СПИСОК ПОЖЕРТВ
НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖУРНАЛУ
"ЛЕМКІВЩИНА"**

при тім любив тіж м'ясо з дика, а ишы и люди часто ним гостив. Стріляти Панько стріляв як снайпер виборовий. А мав фузію, котра пам'ятала хыбаль часы збійника Савкы. Была она довга, тяжка, єднорурка, звана г нас капслівком, а набивана была з переду. На так званий «коминок» накладалося капсулю (сплонку). Як з ньой мысливец выстрілив, а не вцілив до звірины, то потім міг ей ужыти лем як кыя, бо повторне наладування забирало пару минут часу, а звірина не така дурна, жебы хотіла чекати. Таким то фузієм полював Панько, хоц стати го было на новочесну. Але йому тота стара выстарчала и більше ньом диків настріляв, як пан барон, хоц мав штуцеры «дрелінгы», пару псів и купу наганячів. Лісны ани не пробували юж схопити Панька, бо знали, же то ся ім не удаст, а и боялися з ним зачынати. Але пан лісничий завзявся и повів, же мусит зімати Панька на горячім учынку. Панько лем ся сьміяв з того, а навет раз в корчмі повів, же то він заповоє на лісничого.

Лісничий зачав чатувати на Панька, ходив ночами по лісі по стежках, де можна было сподіватися звірины, а при тім надыбати Панька з фузієм в руках. Глядав так пан лісничий Панька пару місяців и без результату, аж Панькови обридла тота забава и з колеї він задумав поглядати лісничого, а же ліс знав далеко ліпше, як тамтот, то гнет выслідив, кадываль лісничий ходит.

Єдного осіннього вечера Панько здыбав над млаком свого противника. Тот стояв опертий о яличку и штоси мамротив під носом. Панько, як кіт, підкрався зо заду. Лісничий ся молив: «О Матко Боска Туховска, допомож мі того злодія клусовника зімати, а я дам за то на три мшы святы. Лем жебы-м достав в свої руки того Панька Борсука!» Панько стояв за плечима лісничого, лем ялиця їх ділила. Довго ся не намысляв, раз переложыв свою фузію през груди лісничого и притягнув до ялиці так, же тамтому аж ребра затріщали.

— Йой, йой, — закричав глухо лісничий, — хто ту, пуст!

— То я, Панько Борсук! Но што, хто кого вхопив, паночку шляхта? Ту тя, гаде, задушу! — и Панько ишы міцнінше притягнув пана до дерева.

— Ой, ой пуст, проше, — бесідував штораз слабше лісничий, бо бракувало му повітря, а желізна люфа фузіи давила груди штораз болісніше. — Пуст, Паньку, — з плачем просив лісничий. — Полюй собі, кілько хочеш, я ся не буду більше тим інтерсував. Лем даруй мі жытя. Май Бога в серци...

Панько пустив пана, котрий, дыхаючи як рыба, вышмарена з воды, сів на землю. А Панько, як пришов тихо, так и щез.

... Ищи лісничий пів дороги не перешов до своей лісничівкы як Панько Борсук юж сідив в корчмі, в Мошка, попиваючи пиво з великого кухля и оповідав о уданім полюваню на вепра.

Нестор Ченіґа

778.50 дол. 1-ий, 3-ій, 4-ий і 5-ий Відділи Організації Оборони Лемківщини — із прибутку із спільних товариських зустрічей-пікніків 1979 р. (278.50 дол.) і 1980 р. (500.- дол.)

100.- дол. — Об'єднання Лемків Канади — Торонто

51.- дол. п. Анна Кашак, Австралія

По 50.- дол. — 11-ий Відділ ООЛ у Вотервеліт і 17-ий Відділ ООЛ у Рочестері

По 25.- дол. — Павло Добош

С. Гальчик

М. Кіналь

По 20.- дол. — Іван Блиха

П. Ломата

Гр. Савка

Д-р Б. Шебунчак

П. Шевчук

По 15.- дол. — Д. Дембіцький

Ніля Латиш

Іван Романишин

12.50 дол. — С. Чупак, Швеція

По 10.- дол. — Я. Вайда

Марія Вислоцька

Текля Гаврилюк

Микола Гірняк

Василь Мандзелян

І. Мацконин

М. Медюх

І. Ніщок

Д. Олексішак

Анна Панчишин

Іван Попівчак

Василь Роман

Андрій Турко

І. Туцкий

М. Черешньовський

По 7.50 дол. Іван Блиха

П. Рибенський

М. Кіналь

По 7.- дол. — Ст. Шкірпан

Ю. Руспак

Мих. Щерба

6.44 дол. — І. Сенкович

6.- дол. — Марія Слота

По 5д- дол. Ольга Фарбера

В. Євісяк

О. Лебедович

Йосиф Протиняк

Антін Щурко

Нестор Троян

Іван Воробель

В признанні за успішне дворічне видавання лемківського журналу "Лемківщина", Управа 3-ого Відділу Організації Оборони Лемківщини в Пассейку складає на conto Фондації Дослідження Лемківщини суму 200.00 дол.

За Управу

Марійка Дупляк — голова

Дмитро Хорват (Алентавн)
 Д-р М. Дудра
 П. Ддябога
 М. Бедзик
 Роман Бискош
 М. Дран
 Р. Фуртик
 М. Скородинський
 Іван Галабурда
 І. Шийка
 Г. Вавелко
 Теодор Барняк
 М. Халупа
 Дмитро Хорват (Трой)
 А. Каніцак
 Д. Коцан
 П. Квачко
 Іван Лико
 І. Мазурик
 Люба Пакош
 М. Вайда
 Є. Занків
 Леся Гой
 Іван Макар
 Д-р Я. Падох
 Ст. Пельц
 Іван Пецилляк
 Петро Шпинда
 Андрій Вацяк
 В. Гавраняк
 М. Яворський
 М. Кармицький
 В. Кікта
 А. Косцюлек
 Іван Котляр (Ірвінгтон)
 Дмитро Кулик
 І. Купина
 П. Лучка
 Євг. Мерена
 А. Моряк
 М'ясарня-Пиличак
 С. Петинишин
 В. Сохан
 Т. Стець
 Надія Світлична
 В. Ядловський
 П. Зятик
 Ст. Дудра
 П. Герент
 А. Гривна
 Б. Романів
 С. Баб'як
 В. Чурма
 Гелена Дранзевська
 П. Фучила
 "Фючер Бейкері"
 Т. Гулич
 Є. Іскат
 Ф. Кіщак
 М. Кравець
 Д. Лазар
 М. Маслей
 В. Поточний
 І. Пудельський
 Равінський

Й. Рогальський
 А. Скурчак
 Д. Шпинда
 М. Устіяновський
 Ю. Борець
 Д. Грицько
 Г. Ярош
 П. Шепта
4.36 дол. — І. Микитюк
по 4.00 дол. — Н. Голяк
 А. Пужик
 П. Гарайда
3.50 дол. — Т. Мороз
По 3.00 дол. — В. Зельвак
 І. Чавинюк
 Ю. Саноцька
По 2.50 дол. — Д. Головатий
 І. Іванусів
По 2.00 дол. — З. Ціховляс
 Т. Михалюк
 Д. Секелик
 Н. Маркс
 А. Олівер
 М. Попович
 І. Копистянський
 О. Левицький
 Д-р Г. Паків
 В. Щерба
 О. Головацький
 А. Кобаса
 Інж. Б. Мак
 І. Хомяк
 І. Бочневич
 С. Хома
 П. Маслей
 П. Полянський
 Г. Верховий
1.50 дол. — Т. Парацяк
По 1-му дол. — І. Гарбінський
 В. Зелем
 С. Адамчук
 П. Гудак
 М. Качмарчук
 І. Колач

Свята Парскева — ікона, XV ст. Усте Руське
б. Горлиць

В другу річницю смерти нашого брата

сл. п. **АНДРІЯ МИЦЯ** складаємо пожертву у його
пам'ять: 50 дол. на журнал "Лемківщина" і 50 дол. на
"Літопис УПА"

Мирон і Катерина Миці

ЗАМІСТЬ КВІТІВ

5-тий Відділ Організації Оборони Лемківщини
складає на діяльність Фондації Дослідження Лемків-
щини 100 доларів замість квітів на свіжу могилу св. п.
Петра Кулика

Замість квітів на свіжу могилу **бл. п. Петра Кулика**
складаю 50 дол. на Фондацію Дослідження
Лемківщини

Іван Купина

"LEMKIVSHCHYNA"

No. 8 (1/1981) — Spring 1981

CONTENTS

- B. I. ANTONYCH — "SHEVCHENKO" 1
• A poetic homage by the celebrated Lemko author to the immortal poetical genius of Ukraine.
- O. PYTLAR — "WHY DO WE NEED 'LEMKIVSHCHYNA'?" 1
• The Lemkos occupy a special place among the other Ukrainian "regionalist" movements. Consequently, their publishing requirements are also different. Their need for a periodical publication has been very successfully satisfied by the establishment of the Lemko magazine "Lemkivshchyna".
- B. I. ANTONYCH — "THE GREEN EVANGEL" 2
• A pantheistic message of joy to the nascent Spring.
- V. MOROZ — "THE GREEN THREE OF ANTONYCH" 2
• The poetic heritage of Bohdan Ihor Antonych survives miraculously on the permafrost soil of the Russian Soviet empire — among the forcibly deported Lemko settlers. Its most remarkable representative is the wellknown poet and songwriter Mykola Horbal, member of the Ukrainian freedom movement, now in the prison camp. His prison lyrics and childhood memories from the long lost Lemko land show a striking mixture of romantic symbolism and stark realism.
- H. LEMKO — "JAWORZNO CONCENTRATION CAMP" 2
• Martyrdom of a group of about 100 Ukrainian Insurrectional Army fighters captured by the red Czechoslovakian army units and extradited to the Poles is described. In this chapter, the author describes their transportation to Jaworzno, formerly a division of the infamous Nazi extermination camp of Auschwitz, now taken over by the Polish communist regime.
- M. HORBAL — "SISTERS' TEARS" 2
• Our sisters' tears will not be lost in vain, but they will live to see the dawn of the new day of freedom.
- K. MYCIO — "ANNIVERSARY OF THE GREAT TRAGEDY" (contin.) 9
• What were the causes of the attempted Polish genocide of the Lemko ethnic group? None other but the Lemkos' strong feeling of their ethnic identity and their stubborn refusal to surrender to the Polish national expansion and assimilating efforts.
- V. OLHOVYCH — "THE UNWRITTEN DIARY" 11
• The painter — Nykyfor — is deported after the war, with other Lemko countrymen, to the unloved, foreign shores of the Baltic Sea, far away from his beloved mountains. In a subconscious protest he ceases to paint, his art treasures are plundered. He lives on with only one dream — to return once more to his native Lemko village, now settled by foreigners — and to die on his mother's grave, in the now deserted village cemetery.
- P. MURIANKA — "YOU WILL FLOWER, LITTLE GRASS" 12
• The author compares his newly born little son to the wild grass growing on his native Carpathian mountains, which will not die, but is going to flower again.
- LEMKIVSHCHYNA AND SAN-LAND CHRONICLES 13
• Social and cultural life of the Ukrainian minority under the present Polish rule is described, using excerpts from the local Ukrainian language press.
- M. OSTROMYRA — "LEMKIVSHCHYNA A FLAME" 13
A tender romantic feeling is born between the Ukrainian Insurrectional Army nurse Tetiana and the gravely ill insurgent hero whom she nurses to recovery.
- FR. P. KOVALCHYK — "THE EASTER BELLS" 17
• On an Easter morning the church bells are calling the Lemko people to wake up to the glory of a sunny spring day and to the new fight for liberty.
- ORP — "O MY MOUNTAIN" 17
• Under this title a literary evening was presented recently at the New York Ukrainian Literary and Arts' Club — by the well known authoress of Lemko extraction, Mrs. Iwanna Sawycka.
- I. BOHUN — "TRAVELS ACROSS WESTERN LEMKIVSHCHYNA" 18
• Architectural treasures and historical memories of two more Western Lemko villages — Labova and Matyeva — are presented by the noted authoress.
- "THIS ONCE WAS A VILLAGE — BENIOVA" 21
• A map and detailed description of the once prosperous Lemko village of Beniova, now deserted and destroyed, after all of its Lemko inhabitants have been forcibly deported.
- M. DUPLAK — THE FIRST ANNUAL MEETING OF THE LEMKO RESEARCH FOUNDATION 23
- M. P-A — ANNUAL MEETING OF THE 2-ND BRANCH OF THE CANADIAN LEMKO ASSOCIATION 24
- N. CHEPIHA — "IF YOU ARE SMART, YOU WILL FIND A SOLUTION" 25
• A humoristic tale of adventures of a Lemko oldtimer, who had but two weaknesses: drinking and hunting (naturally, without a licence).
- DONATIONS TO "LEMKIVSHCHYNA" FUND 26

ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

— це чепурно, й розкішно оформлена книга-альбом, який повинен знайтися у кожній приватній і громадській чи публічній бібліотеці. Резюме кожної частини в англійській мові дозволяє і чужинцеві познайомитися з цією ділянкою нашого архітектурного мистецтва. Рисунки, майже при кожній споруді, дають перекрій і план будинку, а теж зображують подробиці дерев'яних декоративних та технічних деталей. Обкладинка-обволюта — проєкту інж. Богдана Геруляка, якої орнамент на лемківській церковці наче зарисовки гонтів, вражає тонким смаком. Праця цінна ще й тим, що багато із церков зображених д-ром А. Вариводою вже й не існують; вони знищені чи то в часі воєнної завірюхи, чи в наслідок виселення населення з Лемківщини. Деякі мабуть перестали існувати тому, що ніхто не дбав про їхню консервацію, ремонт чи відбудову. Так ця книга осталася самотнім слідом цього архітектурного мистецтва характеристичного для Західніх земель України.

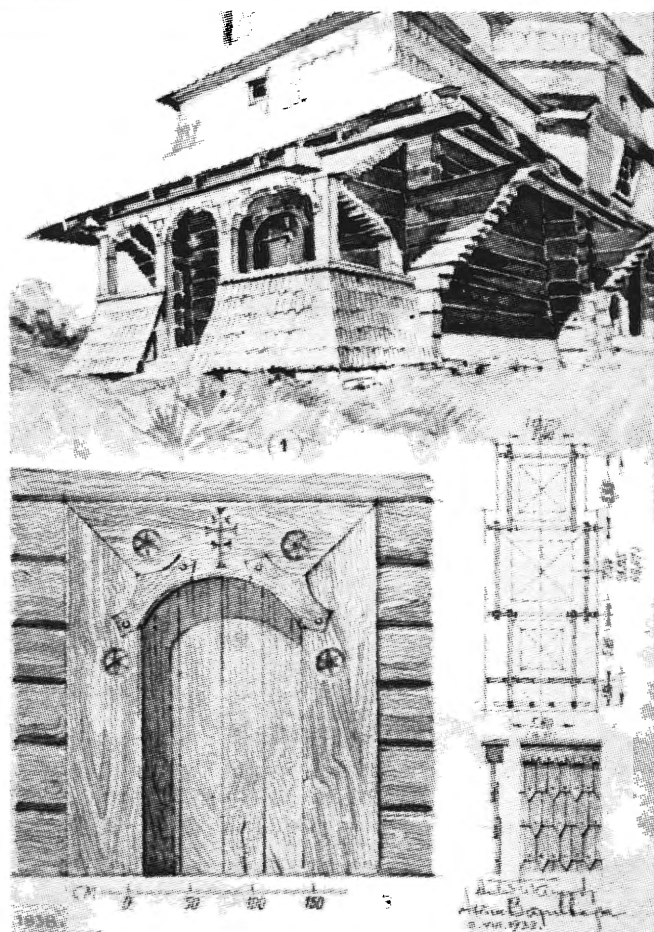
Рецензенти ("Америка", "Свобода") підкреслюють вартість твору, називаючи це видання "Монументальною книгою-альбомом".

Подбаймо про поширення цієї книги, про те щоб вона появилася на полицях наших домашніх, громадських бібліотек, але теж у публічних міських, університетських і інших бібліотеках, де останеться тривалим пам'ятником нашої культури.

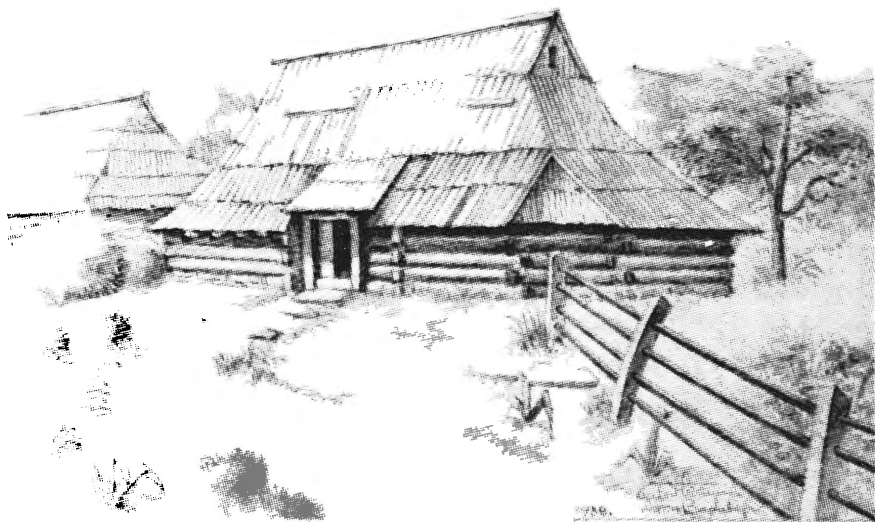
Замовляти:

The Lemko Research Foundation, Inc.
P. O. Box 651
Cooper Station
New York, N. Y. 10276

Ціна 30.00 дол.

Церква в Маткові, Самбір — 1838

Хата. Ворохта, Надвірна — 1894

Return to "Lemkivschyna" P.O. Box 651 Cooper Station,
New York N.Y. 10276

U.S. Postage Paid Permit No. 121, Clifton, N.J.
(Return Postage Guaranteed)

